

СТРАТЕГІЯ
РОЗВИТКУ МІСТА ЖИТОМИР
НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ
(проект)

ББК 85.118
С 83

УДК 330.35.011:711.4 (477.42)

Стратегія розвитку міста Житомира на період до 2020 р. (проект)
/Під ред. В.Зіновчука. – Житомир: Фонд Заславського, 2010. – 64 с.

ПРОЕКТ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ М. ЖИТОМИР НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ
РОЗРОБИЛИ:

Зіновчук В.В. – доктор економічних наук, професор, директор Науково-навчального інституту економіки та агробізнесу Житомирського національного агроекологічного університету, заслужений діяч науки і техніки України (керівник);

Скидан О.В. – доктор економічних наук, зав. кафедри організації виробничих та інформаційних систем ЖНАЕУ;

Зінчук Т.О. – доктор економічних наук, професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств ЖНАЕУ;

Зіновчук Н.В. – доктор економічних наук, зав. кафедри економіки природокористування і менеджменту лісового господарства ЖНАЕУ;

Гоманюк М.А. – кандидат соціологічних наук, керівник гуманітарних програм Житомирського міського благодійного фонду Михайла Заславського;

Зінченко В.О. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри охорони довкілля та збалансованого природокористування ЖНАЕУ;

Кущус Н.М. – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту організацій ЖНАЕУ;

Степаненко Н.І. – кандидат економічних наук, доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств ЖНАЕУ;

Яценко О.М. – кандидат економічних наук, докторант ЖНАЕУ;

Горобець О.В. – аспірант ЖНАЕУ.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Корецький М.Х. – доктор наук з державного управління, професор, зав. відділу інвестиційної політики та розвитку місцевого самоврядування Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, заслужений діяч науки і техніки України;

Семьонов В.Т. – проректор з наукової роботи Харківської національної академії міського господарства, професор, заслужений архітектор України, лауреат Державної премії України в галузі архітектури;

Гукалова І.В. – доктор географічних наук, провідний науковий співробітник Інституту географії НАН України;

Топчієв О.Г. – доктор географічних наук, професор, зав. кафедри економічної та соціальної географії Одеського національного університету імені Іллі Мечникова, заслужений діяч науки і техніки України;

Лісовський С.А. – доктор географічних наук, зав. відділу природокористування та збалансованого розвитку Інституту географії НАН України;

Пилипенко І.О. – зав. кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету, кандидат географічних наук, доцент.

ЗМІСТ

На шляху до створення Стратегії розвитку Житомира.....	05
1. МЕТОДОЛОГІЯ.....	06
2. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІСТО.....	09
3. ВІДПРАВНІ ПОЗИЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ	
3.1. Результати вивчення громадської думки.....	13
3.1.1. Оцінка існуючих проблем.....	13
3.1.2. Очікування та побажання громадян.....	14
3.2. Результати SWOT-аналізу.....	16
3.2.1. Чинники впливу на стратегічний розвиток.....	16
3.2.2. Вибір типу стратегії.....	17
3.3. Стратегічні цілі розвитку міста.....	19
3.4. Місія і бачення міста у стратегічній перспективі	19
4. СЕКТОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК	
4.1. Економічний сектор.....	20
4.1.1. Ситуаційний аналіз економічного сектора	20
4.1.2. Основні проблеми економічного розвитку міста.....	23
4.1.3. Довгострокові цілі економічного сектора	23
4.1.4. Операційні цілі економічного сектора	24
4.2. Соціальний сектор	29
4.2.1. Ситуаційний аналіз соціального сектора.....	29
4.2.2. Стратегічні проблеми соціального сектора.....	35
4.2.3. Довгострокові цілі соціального сектора.....	36
4.2.4. Операційні цілі соціального сектора	38
4.3. Екологічний сектор.....	43
4.3.1. Ситуаційний аналіз екологічного сектора.....	43
4.3.2. Стратегічні екологічні проблеми.....	44
4.3.3. Довгострокові цілі екологічного сектора	47
4.3.4. Операційні цілі екологічного сектора.....	48
5. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ МІСТА.....	54
6. МІЖСЕКТОРАЛЬНІ ПОГОДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ	
6.1. Економічний та соціальний сектори	55
6.2. Економічний та екологічний сектори.....	55
6.3. Соціальний та екологічний сектори	56
6.4. Транссекторальний взаємовплив.....	56
7. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТРАТЕГІЇ	
7.1. Моніторинг реалізації Стратегії	58
7.2. Індикатори досягнення стратегічних цілей.....	58
7.3. Порядок коригування Стратегії.....	61

НА ШЛЯХУ ДО СТВОРЕННЯ ДІЄВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРА

У січні 2010 р. наш Фонд ініціював процес створення Стратегії соціально-економічного розвитку Житомира до 2020 р.

Це документ, який повинен визначити напрями розвитку нашого міста на найближчі 10 років. На самому початку ми поставили собі таку мету – це має бути Стратегія, написана житомирянами і для житомирян. Відповідно до цього, були визначені головні завдання, а саме: по-перше, залучити до написання Стратегії провідних житомирських науковців, по-друге, задіяти різноманітних досвідчених фахівців-практиків, і, по-третє, врахувати думку якомога більшої кількості пересічних житомирян.

З першим завданням нам допоміг впоратися професор Віталій Зінючук, який сформував і очолив Робочу групу з написання Стратегії, до складу якої увійшло 4 доктори наук, декілька кандидатів і ціла низка консультантів – досвідчених фахівців з різних галузей знань та досвідом практичної діяльності.

Друге завдання було вирішено в результаті проведення серії круглих столів з актуальних проблем ЖКГ, економіки та екології міста й області, а також багатьох науково-практичних семінарів за участю запрошених фахівців з інших міст України.

Третє завдання ми вирішували за допомогою друкованого видання Фонду – газети «Возрождение Житомира», власних сайту і «гарячої» телефонної лінії. Протягом дев'яти місяців ми інформували житомирян про те, як триває робота над Стратегією, та приймали пропозиції від громадян. На сторінках газети ми ініціювали кілька дискусій, пов'язаних зі шляхами розвитку нашого міста, що мало неабиякий суспільний резонанс. Завдання щодо залучення широкого кола житомирян до створення Стратегії розвитку Житомира вирішується і за допомогою спеціального випуску, який знаходиться нині перед Вами. Ми звертаємося до Вас із проханням уважно прочитати цей проект і приєднатися до процесу його вдосконалення. Якщо у Вас є цікаві й слушні пропозиції, прохання зателефонувати нам за номером 42-06-08 або написати листа за адресою:

Фонд М. Заславського, вул. Пушкінська, 25, Житомир, 10008 або на електронну скриньку f.zaslavskogo@gmail.com

Сподіваємося, що Ви не залишитеся осторонь.

*З повагою, Михайло Заславський
засновник Житомирського міського благодійного фонду,
кандидат економічних наук*

1. МЕТОДОЛОГІЯ

Посилення громадської уваги до стратегічного планування, залучення до цього процесу якомога ширших кіл зацікавлених осіб, активізація ролі громади у прийнятті принципових рішень щодо її життєзабезпечення – характерна риса процесу становлення *громадянського суспільства*. Саме на цій фазі свого розвитку знаходиться наше місто. Без усвідомленого бачення власного майбутнього, ясного і чіткого розуміння своїх потреб, шляхів та пріоритетів у досягненні матеріального і духовного прогресу неможливі будь-які принципові позитивні соціально-економічні зрушення у житті житомирян. Це є аксіомою розвитку демократії, підґрунтям для забезпечення усім громадянам гідного матеріального статку, соціальної рівності та екологічної безпеки.

Отже, найголовнішою методологічною настановою для даного документу є орієнтація на першочергове і якнайповніше задоволення різноманітних, і, що природно, зростаючих потреб громади м. Житомир в цілому і кожного його мешканця зокрема. Йдеться про концентрацію зусиль і ресурсів на переході до нового, *вищого рівня якості життя* у нашому місті. Це виключно складне і багатоаспектне завдання, що вимагає від громадян не тільки його розуміння та усвідомлення, але й консолідації суспільства, розвитку ініціативи «знизу», створення механізму стратегічного партнерства населення, органів влади, суб'єктів господарської діяльності та громадських організацій. Поза сумнівами, що реалізація цього завдання розрахована на тривалий період. Але, з іншого боку, гострота і невідкладність проблем, що стримують і уповільнюють наш спільний рух до бажаної мети, не дають права гаяти час, вимагають рішучості та певної політичної волі. Цим визначається термін виконання висунутих стратегічних завдань – до 2020 р.

Особливість стратегічного планування як елементу громадянського суспільства полягає в тому, що воно здійснюється, виходячи не з можливостей, а з потреб громади. Зрозуміло, що можливості у кожного міста, регіону або навіть окремо взятої країни різні, але в умовах глобалізації світового розвитку, практично необмеженого інформаційного простору, зростання інтенсивності комунікаційних зв'язків потреби людей щодо економічного добробуту, соціальної справедливості та безпечності довкілля набувають стандартизованих, уніфікованих рис, що базуються на загальнолюдських цінностях. Нормою менталітету соціуму є зацікавленість у стабілізації економіки, забезпеченні доступу до соціальних благ та безпечності природного навколишнього середовища. Але вибір шляху у кожного міста до досягнення визначеної стратегічної мети свій, тому розробку стратегії часом називають *плануванням від майбутнього*.

Треба усвідомлювати, що стратегія є вершиною в ієрархії засобів планування соціально-економічного розвитку. Вона лише окреслює загальний напрям руху, являє собою *доктринальне бачення управління розвитком* і не повинна містити окремих деталей, здатних відволікати увагу або ускладнювати процес сприйняття цілісності стратегічного задуму. Успіх реалізації стратегії врешті-решт визначається рівнем консолідації громади, досягненням певного політичного консенсусу щодо

напрямів прикладання зусиль та мобілізації ресурсів. Стратегія вказує владі напрям розвитку. Діюча влада в межах стратегії формує власну *політику*, тобто обирає шлях та інструменти для досягнення своїх задекларованих цілей. Політика втілюється у життя за допомогою *програм розвитку* – комплексу дій чіткого цільового спрямування з визначеними термінами виконання, відповідним матеріальним забезпеченням та відповідальністю за їх виконання. Програми складаються з окремих *заходів*, які являють собою конкретні дії, зазвичай короткотермінової тривалості та локального значення, що спрямовані на досягнення оперативних цілей в межах виконання певних програм.

Розробка і реалізація стратегії вимагає встановлення певних правил верховного керівництва, тобто чітко задекларованих *стратегічних принципів*, яким має підпорядковуватися уся робота над стратегією. Лише їх неухильне дотримання визначає найкоротший та найефективніший шлях до досягнення стратегічних цілей розвитку міста, забезпечить відкритість і прозорість цього процесу, перетворить стратегію на важливий інструмент громадського контролю над обраною владою. Без цього неможливо розраховувати на довіру та активну участь тих, для кого ця Стратегія створюється. Фундаментальними принципами даної Стратегії слід вважати такі:

1. СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ СТРАТЕГІЇ. Це означає, що стратегія розробляється і втілюється у життя в інтересах усієї громади міста, а не окремих осіб або груп осіб, сформованих за будь-якою ознакою (політичною, соціальною, корпоративною, професійною, територіальною, етнічною, конфесійною тощо).

2. РАДИКАЛЬНИЙ ПІДХІД. Стратегія розрахована на застосування таких підходів, які здатні забезпечити глибинні та якісні зміни у різних сферах життя громади міста. Вона позбавлена зайвої деталізації та пропозицій, що носять технічний характер або можуть розглядатися як «косметичні» заходи, тобто здатні лише частково вирішувати існуючі проблеми.

3. РЕАЛІСТИЧНІСТЬ ПРОПОЗИЦІЙ. Стратегія базується на науково обґрунтованому підході, в основі якого лежить системне бачення взаємозв'язку та взаємовпливу різних сторін громадського життя, вивчення громадської думки, проведення та урахування результатів ситуаційного аналізу стану окремих секторів, використання досвіду та рекомендацій численних фахівців за окремими напрямками діяльності.

4. ПРОСТОТА І ДОСТУПНІСТЬ У СПРИЙНЯТТІ. Усі положення Стратегії та процес її втілення у життя повинні бути чітко відкритими і зрозуміли для пересічних громадян міста. Громада має здійснювати контроль за реалізацією Стратегії і за необхідності коригувати її, для чого передбачено відповідний механізм. Це дозволяє зробити процес управління містом більш відкритим, дає можливість населенню, громадським організаціям, усім суспільним силам брати участь у формуванні управлінських рішень та їх реалізації. Отже, цей принцип гарантує, що створення суспільних благ, розподіл і використання для цього існуючих ресурсів та інших можливостей міста буде відбуватися у чесний, справедливий та ефективний спосіб.

Відтак, розробка і схвалення Стратегії розвитку міста на десятирічну перспективу має багатостороннє значення, зокрема:

- **для мешканців міста** – це можливість повідомити владі про своє бачення майбутнього міста, про свої потреби і очікування, висунути власні ініціативи, а також взяти безпосередню участь у створенні свого майбутнього;
- **для органів влади** – це зрозумілі, чіткі, підтримані громадою міста орієнтири діяльності;
- **для місцевого бізнесу** – це вектори руху ресурсів, капіталу, товарів тощо, які забезпечать прибутковість їх підприємств, гармонізацію з інтересами суспільства та підтримку влади;
- **для зовнішніх інвесторів** – це гарантія наступності політичного курсу, стабільності інституціонального середовища їх бізнесу та посилення на цих засадах інвестиційної привабливості міста;
- **для вищих рівнів влади** – це переконання щодо прозорості й цілеспрямованості діяльності міської влади на благо своєї громади та держави в цілому, підтримки нею місцевих ініціатив, забезпечення гармонійного розвитку міста згідно загальнополітичному курсу країни.

Послідовність розробки проекту Стратегії міста включає: проведення соціометричних обстежень з метою вивчення громадською думки щодо існуючих проблем міста та шляхів їх вирішення; аналіз зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на стратегічний розвиток міста (SWOT-аналіз); визначення стратегічних цілей розвитку, а також формулювання місії та бачення нашого міста у стратегічній перспективі; визначення секторів, адекватних стратегічним цілям; розробку секторальних стратегій (за схемою – ситуаційний аналіз і визначення стратегічних проблем, встановлення довгострокових та операційних цілей кожного сектора, а також ключових заходів для їх досягнення з відповідними міжсекторальними погодженнями); встановлення стратегічних пріоритетів розвитку міста; порядок і процедуру реалізації стратегії, включаючи здійснення моніторингу за її виконанням та механізм коригування.

Стратегічне планування слід розглядати як безперервний процес. Це означає, що під час реалізації Стратегії певні її положення можуть змінюватися в залежності від обставин та отриманих результатів. Слід вітати можливу появу нових стратегій або стратегій на більш віддалену перспективу, ініціювання нестандартних рішень міських проблем, відхід від застарілих стереотипів мислення. Посилення конкуренції у стратегічному плануванні слугує лише підвищенню його якості, обґрунтованості та виваженості, а отже, підвищує практичну значимість стратегії. Головне, щоб стратегія не залишала байдужими людей, для блага яких вона розробляється і схвалюється. Кожний житомирянин, незалежно від свого віку, статі, фаху, політичних переконань, культурних уподобань тощо, має бути твердо впевнений, що його особисту думку вислухають, належно оцінять і відповідним чином врахують.

2. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІСТО

Місто – це особливий організм. Воно має свою біографію, своє обличчя. Природні умови місцевості, історичні події, зміни економічного положення у зв'язку із появою нових транспортних шляхів, розробкою корисних копалин та інших факторів – усе це позначається на долі поселення, його загальному вигляді.

Житомир належить до найдавніших історичних і культурних міст нашої країни, в сучасному адміністративно-територіальному поділі є центром Житомирської області. Місто відіграє важливу економічну та науково-культурну роль в усьому Поліському регіоні Волині і є в ньому найбільшим. У назві древнього міста символічно гармонійно поєдналися слова «жито» й «мир», віддзеркалено прагнення кожної людини до праці, добробуту, мирного життя. Підтвердженням миру та згоди є герб Житомира – міські ворота гостинно запрошують друзів, партнерів.

Сучасний Житомир – місто з населенням 270 тис. чол. (на 01.07.2010), що становить 19,8 % населення області, і територією у 6,5 тис. га. За адміністративно-територіальним устроєм місто поділяється на 2 райони: Богунський та Корольовський. Серед загальної кількості мешканців 79 % відноситься до економічно активних (вік від 15 до 69 років), з них 47 % – жінки. Що стосується статевої структури населення міста, то воно майже порівну складається з осіб чоловічої та жіночої статі: частка осіб жіночої статі складає 53,8 %, чоловічої – відповідно 46,2 %. Житомир є містом багатонаціональним (представники 85 національностей) й, відповідно, багатоконфесійним. Переважну більшість населення становлять етнічні українці (85,4 %), крім них, проживають росіяни (6,2 %), поляки (5,6 %), євреї (2,2 %) та представники інших національностей.

Місто розташоване на межі Поліської та Лісостепової зон. Воно входить до Коростишівського природного району Житомирського Полісся, який характерний рівнинним рельєфом. Ландшафт місцевості, в якій розташований Житомир, надає йому неповторності. Майже з усіх боків Житомир оточують старовинні лісові масиви, крізь місто протікають річки Тетерів, Кам'янка Лісова і Кам'янка Польова, Крошенка, Путятинка. В межах території міста виділяються два типи рельєфів: східна частина слабо розчленована, місцями горбиста, має пологі форми (заплати, тераси, вододіли), та північно-західна – більш розчленована, це міжрічковий простір з чітко виділеними вододілами та добре виробленими річковими долинами. Поверхня міста має загальний ухил до долини р. Тетерів.

Помірний клімат, соснові та мішані ліси, що оточують місто, рукотворне «Житомирське море», наявність радонових джерел сприяють створенню мережі закладів санаторно-лікувального, оздоровчого та екскурсійно-туристичного призначення.

У глибині сторіч починається історія Житомира. Територія, на якій він розташований, була заселена ще в II тисячоріччі до н.е. Це підтверджують виявлені археологами поблизу міста поселення і кургани епохи бронзи, раннього залізного віку. Старовинна частина Житомира розміщена на трьох скелястих пагорбах над Кам'янкою: на горах Охрімівій, Замковій та Петровській. Старе місто оточують нові мікрорайони, назви яких запозичені від колишніх приміських сіл чи віддзеркалюють

давні «професії» цих місцевостей: Хмільники, Крошня, Видумка, Довжик, Смоківка, Корбутівка, Смолянка, Левків, Поруб.

Датою заснування Житомира вважається 884 р. За легендою, в давнину місто було центром поселення житичів, що входили до племенного союзу древлян. Перша літописна згадка про м. Житомир відноситься до 1240 р., у зв'язку з походом на захід війська Батия після розгрому Києва. Під час монголо-татарського нашествия Житомир було цілком розорено й зруйновано. До XV століття місто страждало від татар ще кілька разів. Місцеве населення будувало оборонні спорудження з підземними ходами, залишки яких знаходять ще й досі. У 1320 р. житомирську фортецю захопив литовський князь Гедимін, звільнив місто з-під влади Золотої орди та приєднав його до складу Великого князівства Литовського. У 1399 р. хан Золотої орди Едигей розгромив військо литовського князя Вітовта, захопив і пограбував Житомир. За словами літописця, «...без меры много зла сотвориша» набіг кримських татар у 1469 р. Вщент зруйнували місто орди хана Менгли-Гірея у 1482 р., але місто кожний раз відроджувалось.

У 1444 р. Житомир одержав магдебурзьке право. Місто поступово росло, будувалося, розвивалися ремесла, торгівля. Його центром і самим значним спорудженням був замок. У 40-х рр. XVI сторіччя він був перемурований і укріплений за проектом місцевого зодчого Семена Бабинського. Його товсті стіни були оточені оборонним ровом, заповненим водою. Після Люблінської унії 1569 р. Житомир потрапив під владу польських магнатів. У 1648 р. військо Богдана Хмельницького штурмом узяло житомирський замок, а в 1651 р. на північній околиці Житомира козацькі загони Івана Богуна розбили 17-тисячну армію польського князя Четвертинського. За часів Коліївщини шляхта обрала Житомир місцем судової розправи з повстанцями. У селі Кодня, біля Житомира, було страчено біля трьох тисяч учасників повстання. У XVII столітті в результаті підписання Переяславської угоди цей регіон входить до складу Російської імперії.

У 1804 р. за указом царського уряду Житомир був офіційно затверджений адміністративним центром Волинської губернії. Житомир у XVIII сторіччі був забудований переважно невеличкими одноповерховими будинками. Тут було чотири монастирі, дві духовні семінарії, кафедральний костюл. У 1896 р. була споруджена вузькоколійна залізниця Житомир – Бердичів, а під час першої світової війни широка колія сполучила Житомир із Бердичевом і Коростенем.

За радянських часів у місті почалася розбудова промислового комплексу, було збудовано десятки промислових, транспортних та інженерних об'єктів. З 1937 р. Житомир є адміністративним центром Житомирської області.

Напередодні Великої вітчизняної війни в Житомирі нараховувалося 62 підприємства, діяло 29 медичних установ, працювали театр, філармонія, палац піонерів, 3 кінотеатри, 4 клуби, музей. Під час війни було знищено близько 40 % житлового фонду, майже всі підприємства, постраждали інженерні комунікації, залізнична станція, трамвайний парк, електростанція тощо. Лише наприкінці 50-х рр. чисельність населення міста досягла довоєнного рівня. З цього часу почався швидкий соціально-економічний розвиток Житомира.

Нині Житомир є важливим економічним та науково-технічним центром регіо-

ну. На підприємствах міста виробляють скло, електронні прилади, хімволокно, тканини, меблі, взуття, зерноочисні машини, автодеталі та ін. Розвинуто видобування й обробка природного каменя (габро, лабрадорит, граніти). Житомирська область настільки багата корисними копалинами, що її нерідко називають «малим Уралом». У місті сформоване багатогалузеве промислове виробництво. Серед підприємств міста є національні лідери з виробництва окремих видів продукції, посуду аптекарського, панчішно-шкарпеткових виробів, взуття, лляних тканин, пиломатеріалів, молокопродуктів, лікеро-горілчаних, кондитерських виробів. Знаними брендами національного рівня є шановані житомирцями торгові марки «Рудь», «Житомирські ласощі», «Президентський стандарт», «Віндзор», «Легка хода» та ін. Продукція житомирських виробників користується попитом і в інших країнах, підприємства міста здійснюють зовнішньоекономічну діяльність із партнерами із 73 країн світу. Головними зовнішніми торговельними партнерами підприємств Житомира є Російська Федерація, Італія, Німеччина, США, Чехія, Туреччина, Польща, Швейцарія, Японія.

Житомир – великий транспортний вузол України. Місто стоїть на здавна важливому історичному шляху з Києва на захід – Брест-Литовському. Тепер це дорога європейського значення Київ – Варшава. Крізь місто також проходять дороги Мінськ – Ізмаїл, а також місцеві на Хмельницький, Сквиру. Залізниці з'єднують Житомир з Києвом, Москвою, Санкт-Петербургом, Сімферополем, Львовом, Одесою, Ужгородом, Харковом. В місті розташований міжнародний аеропорт, залізничний вокзал, а також дві автостанції, що сполучають його з багатьма містами і селами області, України та близького зарубіжжя. П'ятнадцять мостів і транспортних розв'язок споруджено на річках міста та автомагістралях, 30-кілометровій окружній дорозі навколо «Великого Житомира». Найцікавішим мостом є Підвісний через р. Тетерів в парку ім. Ю. Гагаріна. Він утримується вантами, перекинутими через два 70-метрових пілони над Тетеревом на висоті майже 40 м. З мосту відкривається чудовий краєвид на схили річок, старовинні райони міста Мальованку, Корбутівку та 32-метровий Монумент Слави. Ще 1899 р. в одному з перших в Україні в Житомирі розпочався рух трамваю, з 1962 р. – тролейбусів. Щороку в місті на 13 трамвайних і тролейбусних маршрутах перевозиться майже 40 млн. пасажирів. Довжина цих маршрутів сягає 125 км.

Житомир як стародавнє місто має багату культурну спадщину, оскільки є батьківщиною та осередком творчості багатьох видатних вчених, письменників, композиторів. З містом пов'язані життя і діяльність багатьох відомих діячів вітчизняної науки і культури. Тут діють історико-краєзнавчий музей, картинна галерея, музей природи, літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка та меморіальний будинок-музей академіка Сергія Корольова, літературний музей Житомирщини та музей історії пожежної охорони, єдиний в Україні музей історії космонавтики. В місті встановлені пам'ятники і меморіальні дошки Тарасу Шевченку, Олександрю Довженку, Борису Тену, Володимирі Короленку, Сергію Корольову, Віктору Косенку, Олегу Ольжичу, Михайлу Коцюбинському, Олександрю Куприну та багатьом іншим видатним постатям. У Житомирі народився Сергій Корольов – український вчений у галузі ракетобудування та космонавтики, академік, конструктор перших штучних супутників Землі і космічних кораблів, Святослав Ріхтер – знаний піаніст, Олег Ольжич

– український поет, археолог і політичний діяч, Володимир Короленко – російський та український письменник, журналіст, публіцист і громадський діяч, Борис Лятошинський – український композитор, диригент і педагог, лауреат державної премії ім. Тараса Григоровича Шевченка. В місті в різні історичні періоди жили й творили Михайло Коцюбинський, Володимир Короленко, Олександр Купрін, Олександр Довженко, Іван Кочерга. Житомир відвідували багато видатних особистостей, зокрема Михайло Кутузов, Тарас Шевченко, Максим Горький, Федір Шаляпін, Володимир Маяковський.

Краєвиди Житомира прикрашені численними видатними пам'ятками архітектури, серед яких найбільш відомим є споруджений у 1866-1874 рр. Преображенський кафедральний собор, в архітектурі якого поєднуються риси давньоруського та візантійського зодчества IX-XII ст.

Історично Житомир склався і як важливий науково-просвітницький центр регіону. З XIX ст. в місті функціонували чоловіча гімназія, пансіонат шляхетних дівчат, чотирикласне повітове училище, недільна школа, які згодом склали підвалини сучасних навчальних закладів міста. Нині в Житомирі нараховується 16 вищих та середніх спеціальних закладів, серед яких 3 університети.

Традиції суспільно-політичного життя Житомира сягають глибини століть і активно реалізуються у сьогоденні. Нині в місті діють кілька десятків осередків партійно-політичних об'єднань, низка громадських організацій різного спрямування, яскраво представлені у суспільно-політичному житті засоби масової інформації.

Мальовнича перлина сучасної України, Житомир, стародавнє місто з непересічною історичною спадщиною, сповненою героїчним минулим, трудовою звитягою, творчими звершеннями житомирян, нині є одним із ключових соціально-економічних, культурних, наукових центрів країни із потужною перспективою гармонійного його розвитку як комфортного життєвого простору для мешканців та гостей міста.

3. ВІДПРАВНІ ПОЗИЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

3.1. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

3.1.1. Оцінка існуючих проблем

З метою з'ясування громадської оцінки основних проблем та бачення мешканцями пріоритетів розвитку свого міста в процесі розробки даної Стратегії було проведено соціологічне дослідження. Воно здійснювалося у три етапи: 4-18 листопада 2009 р., 24 травня-4 червня 2010 р. і 5-14 вересня 2010 р. Кожний з етапів складався з масового опитування (всього опитано 3 600 (3 x 1200) чол., похибка вибірки не перевищує 3 %, метод збору інформації – стандартизоване опитування у техніці *face-to-face* за місцем проживання). Параметри вибіркової сукупності у цілому віддзеркалюють модель генеральної сукупності та відповідають усім вимогам репрезентативності.

Під час усіх трьох опитувань здійснювався моніторинг міських проблем. До першої десятки проблем Житомира (які мали рейтинг понад 20 %) стабільно потрапляли такі: стан і ремонт доріг (від 42 % у листопаді до 45 % у вересні); підвищення тарифів на комунальні послуги (від 42 % у листопаді до 69 % у вересні); проблеми, пов'язані з медичним обслуговуванням (від 43 % у травні до 48 % у вересні); якість води у водопровідній мережі (від 50 % у травні до 56 % у вересні); безпритульні тварини (від 36 % у травні до 37 % у вересні); наркоманія й алкоголізм (від 27 % у травні до 28 % у вересні); стан будинків і під'їздів (від 33 % у листопаді до 30 % у вересні); благоустрій прибудинкових територій (від 29 % у листопаді до 32 % у вересні); недостатня допомога у працевлаштуванні та перекваліфікації (від 33 % у листопаді до 36 % у вересні); допомога інвалідам та малозабезпеченим (від 22 % у листопаді до 31 % у вересні); постачання гарячої води (від 30 % у листопаді до 26 % у вересні).

В опалювальний сезон фіксувався досить високий рівень незадоволення якістю послуг з опалювання – 28 % житомирян восени 2009 і взимку 2010 рр. недоотримували тепло. До групи проблем, рейтинг яких коливався від 15 до 20 %, потрапили такі: стан дитячих та спортивних майданчиків; робота громадського транспорту (розподіл відповідей на питання «Скільки часу у Вас займає проїзд від місця проживання до місця роботи чи навчання?» свідчить про те, що більшість житомирян щодня (у будні дні) проводять майже годину у транспорті); прибирання та вивіз сміття; організація дитячого та молодіжного дозвілля; освітлення вулиць (із загостренням у осінньо-зимовий сезон до 28 %); недостатнє озеленення міста; поганий стан дахів; незадовільна екологічна ситуація у місті; погане обслуговування, ремонт і система оплати послуг ліфтів. Рейтинг ряду проблем (недостатня забезпеченість місцями у дитсадках, ненадійна охорона громадського порядку, стан парків, скверів та місць відпочинку) – коливався від 10 до 15 %, а рейтинг проблем, пов'язаних з газопостачанням і перейменування вулиць міста – від 5 до 10 %.

Крім того, слід відзначити, що оцінка змін за останні півроку у Житомирі виявилася як стабільно негативне сприйняття ситуації. Зокрема, у листопаді 2009 р. 44 % житомирян вважало, що ситуація у Житомирі погіршилася, а 40 % – що у чомусь погіршилася, а у чомусь покращилася. Причому 17 % мешканців міста вважають, що рівень життя у Житомирі є нижчим, ніж в інших містах України, а 69 % – що приблизно такий самий. Враховуючи той факт, що Житомир є обласним центром, ці показники теж можна вважати досить низькими.

3.1.2. Очікування та побажання громадян

За результатами дослідження переважна більшість житомирян (93 %) вважає, що в місті треба здійснювати стратегічне планування, незначна кількість опитаних (3 %) – що не потрібно, і 4 % не змогли відповісти.

На запитання «Чи плануєте ви залишити Житомир» відповіді респондентів розподілилися таким чином: 11 % відповіли «так, планую», 84 % – «ні, не планую» і 5 % – не визначилися з відповіддю. Щодо дітей та онуків, то тут ситуація виявилася більш тривожною. На запитання «Чи бажаєте ви, щоб ваші діти чи онуки після здобуття освіти виїхали з Житомира?» 31 % відповіли «так, бажаю», 71 % – «ні, не бажаю» і 9 % не змогли відповісти.

Локальна ідентичність становить одну з домінант свідомості житомирян. У першу чергу вважають себе житомирянами 30 % опитаних (українцями – 43 %, мешканцями Житомирщини ще 16 %, європейцями – 5 %, мешканцями колишнього СРСР, радянськими людьми також 5 %).

Щодо загального напрямку розвитку економіки Житомира, то більшість житомирян (57 %) пов'язує майбутнє міста передусім з промисловим виробництвом, 17 % – з розвитком сфери послуг, 18 % – з розвитком технічної інфраструктури і 15 % – із залученням інвестицій. На думку житомирян, найважливішими сферами економічної діяльності у місті є: легка промисловість – 63 %; машинобудування – 34 %; виробництво виробів з деревини – 25 %; діяльність у сфері культури, спорту, відпочинку – 24 %; виробництво будівельних матеріалів – 21 %; транспорт і зв'язок – 21 %; ремонт і техобслуговування – 20 %; оптова та роздрібна торгівля – 18 %; виробництво готових виробів з металу – 16 %; туристичний бізнес – 14 %; целюлозно-паперове виробництво – 13 %; інше – 1 %.

Щодо підприємництва, то 70 % житомирян вважає, що насамперед у Житомирі варто підтримувати розвиток малого й середнього бізнесу, а 26 % – що великого бізнесу, 4 % не змогли відповісти.

У соціальній сфері слід звернути увагу на практично рівномірний розподіл між пріоритетними напрямками: 29 % респондентів висловилися, що у Житомирі необхідно дбати про соціальний захист населення, 25 % – здійснювати підтримку молоді, 23 % – розвивати сферу охорони здоров'я, 18 % – сферу освіти і 17 % – культуру та духовність.

Серед пріоритетів розвитку міста у сфері екологічної безпеки було визначено такі: забезпечення водою і каналізування – 39 %, утилізація відходів – 20 %, безпека харчування – 16 %, атмосферне повітря – 14 %, розвиток зон відпочинку – 11 %.

Стосовно стратегічного співробітництва з іншими містами України, то більшість житомирян вважає, що насамперед варто співпрацювати з м. Київ (75 %). Наступним за рейтингом стратегічним партнером Житомира є м. Вінниця (12 %), потім м. Рівне і м. Хмельницький – по 5 %. Інші міста набрали разом 2%. Не змогли відповісти 5 % респондентів.

Додатково в програму досліджень внесено оцінювання параметру «якість життя», яке є ключовим для Стратегії розвитку Житомира. Як відомо, поняття «якість життя» включає в себе цілий перелік показників, серед яких не тільки матеріальний добробут, а й рівень освіти, характер дозвілля, можливість забезпечувати духовні потреби тощо. Після обробки даних з'ясувалося, що для більшості житомирян саме матеріальна складова домінує в оцінці такого показника, як якість життя. На питання «Який з перерахованих аспектів якості життя є найбільш важливим для вас особисто?» було отримано відповіді: рівень доходу, матеріальна забезпеченість – 31 %; стан здоров'я і сімейна ситуація – 31%; стабільність економіки й доходу – 30 %; житлові умови і забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури – 12 %; екологічна ситуація – 5%; умови для проведення дозвілля – 3 %; 1 % респондентів не змогли відповісти.

Більшість житомирян, відповідаючи на питання «Що, на ваш погляд, є найбільш важливим для нашого життя?», виявилися прихильниками стабільності (38 %) та поступових, помірних змін (24 %). Значна частина житомирян (38 %) задекларувала, що важливішими для них є рішучі, радикальні зміни.

Загальний аналіз результатів соціологічного дослідження дозволяє зробити такі висновки:

- більшість проблем, які найбільше хвилюють житомирян, стосуються житлово-комунального господарства міста;
- упродовж останнього року фіксувалася позитивна динаміка зростання зазначених проблем міста; більшість житомирян вважає, що ситуація в місті постійно погіршується; значна кількість опитаних не бачить у Житомирі майбутнього для своїх дітей та онуків;
- для громадської думки у Житомирі характерним є такий економічний парадокс: хоча, на думку житомирян, найбільш перспективним для економіки міста є розвиток промисловості, і тому в місті варто розвивати саме виробничу сферу економіки, переважна більшість пов'язує покращення економічної ситуації з розвитком малого і середнього бізнесу;
- підхід до розвитку соціальної сфери відрізняється своєю збалансованістю;
- достатньо високий рівень локального патріотизму не заважає житомирянам вважати стратегічне партнерство зі столицею пріоритетним;
- для більшості житомирян матеріальні аспекти якості життя мають першочергове значення.

3.2. РЕЗУЛЬТАТИ SWOT-АНАЛІЗУ

3.2.1. Чинники впливу на стратегічний розвиток

Вибір стратегії розвитку міста зумовлено співвідношенням сильних і слабких сторін, що характеризують соціально-економічне положення регіону. Дієва стратегія розвитку міста здатна примножити внутрішній потенціал міста і за рахунок використання зовнішніх можливостей зміцнити його положення на міжрегіональному ринку.

З метою визначення основних чинників впливу на стратегічний розвиток м. Житомир на період до 2020 р. здійснено SWOT-аналіз. На його основі визначено зовнішні можливості і загрози, а також внутрішні сильні й слабкі сторони. Результати проведеного аналізу свідчать про наявність позитивних і негативних факторів впливу на стратегічний розвиток, дія яких зумовлює необхідність альтернативного вибору одного з чотирьох варіантних сценаріїв й відповідно типу стратегії розвитку. На цій підставі визначаються стратегічні цілі розвитку міста.

До основних зовнішніх можливостей, які сприяють розвитку міста, можна віднести: 1) стабілізацію соціально-політичної та економічної ситуації в країні; 2) переваги, пов'язані із географічним розташуванням міста (наближеність до столиці, зростання інтересу до міста з боку зарубіжних країн (насамперед Польщі, Білорусі, Росії); 3) наближеність міста до сировинних зон (сільськогосподарської, лісгосподарської, видобувної); 4) наявність вільних ніш для залучення іноземного та іногороднього капіталу.

До зовнішніх загроз слід віднести: 1) недосконале нормативно-правове забезпечення; 2) наявність тіньової економіки; 3) експансію столичного бізнесу, в результаті чого відбувається гальмування розвитку місцевого підприємництва та відтік капіталу; 4) посилення міграційних тенденцій (відтік трудових ресурсів за кордон та у м. Київ); 5) низька інвестиційна привабливість міста; 6) недостатній рівень фінансування міста за рахунок державного бюджету; 7) наближеність до зони радіаційного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Стосовно внутрішніх чинників, то до сильних сторін міста віднесено: 1) високий рівень концентрації людського капіталу (тобто наявність кваліфікованих та досвідчених кадрів); 2) відсутність соціально-політичних та конфесійно-етнічних конфліктів серед населення; 3) наявність рекреаційно-відпочинкового потенціалу (лісові ресурси, природно-заповідний фонд, зокрема заповідники, заказники); 4) багатство історико-культурної спадщини.

До слабких сторін належать: 1) стагнація промислового виробництва, загострення проблеми зайнятості; 2) недостатній рівень розвитку соціальних послуг; 3) низька підприємницька активність населення; 4) бюрократизованість дозвільної системи місцевої влади; 5) проблемний стан автомобільних шляхів місцевого значення; 6) загострення екологічних проблем міста.

3.2.2. Вибір типу стратегії

При поєднанні внутрішніх сильних сторін і зовнішніх можливостей (S+O) міста слід очікувати на найкращий з можливих сценаріїв (рис. 1). Формується позитивний мікроклімат у політичній, соціальній і економічній сферах життя, що забезпечує позитивний імідж міста, підвищення рівня інвестиційної і підприємницької активності, розвиток малого та середнього бізнесу, відбувається активізація експортної діяльності, розвиток виробничої, соціальної, туристичної інфраструктури, підвищується рівень екологічної безпеки. У довгостроковій перспективі розвиток міста за таким сценарієм забезпечить Житомиру відродження статусу центру українського Полісся. Для реалізації зазначеного сценарію рекомендується обрати **стратегію стійкого розвитку міста**.

		Зовнішні чинники	
		можливості (O)	загрози (T)
Внутрішні чинники	сильні сторони (S)	Очікування: S+O ↓ Стратегія стійкого розвитку	Очікування: S+T ↓ Стратегія диверсифікації
	слабкі сторони (W)	Очікування: W+O ↓ Стратегія розвитку ринку	Очікування: W+T ↓ Стратегія інноваційного прориву

Рис. 1. Матриця SWOT-аналізу стратегічного розвитку м. Житомир

Стратегія стійкого (зрівноваженого) розвитку міста передбачає оптимальне використання ресурсів і доходів для довгострокового розвитку конкурентоспроможної, збалансованої з екологічними обмеженнями, вискоєфективної економіки на основі наявного соціального, інтелектуального, природного, виробничого, ринкового потенціалів. Ця стратегія ґрунтується на взаємоузгодженості й взаємодоповненні економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку. Реалізація стратегії стійкого

розвитку передбачає досягнення соціальної рівності у доступі до суспільних благ, дотримання паритету у використанні та відтворенні економічних, соціальних та екологічних функцій природних ресурсів, модернізацію виробництва у такий спосіб, що дозволяє звести до мінімуму екологічні загрози. При формуванні економічної політики обов'язково враховуються соціальні та екологічні цілі, що системно спрямовуються на підвищення якості життя у місті. Стійкий розвиток забезпечуватиме певний тип рівноваги між соціальними, економічними та природними складовими життя населення м. Житомир.

Поєднання *внутрішніх сильних сторін і зовнішніх загроз (S+T)* може призвести до розвитку тіншового бізнесу, зокрема ухилення від сплати податків і місцевих зборів, зниження попиту на високоінтелектуальні професії та неефективне, з позиції суспільних інтересів, використання людського та фінансового капіталу. За цих умов доцільно посилити державну підтримку, активізувати пошук зовнішніх інвесторів для забезпечення розвитку міста із більш активним використанням маркетингового інструментарію. Найприйнятнішим варіантом для розвитку міста у цій ситуації може стати *стратегія диверсифікації* діяльності суб'єктів виробничої і соціальної сфери. Завдяки реалізації проектів диверсифікації виробництва і послуг покращується використання засобів виробництва і трудових ресурсів, розширюється асортимент продукції, завоюються додаткові ніші ринків, стабілізується фінансовий стан суб'єктів ринку, повніше задовольняється попит на продукцію, роботи, послуги. Така стратегія дозволяє повніше насичувати ринки товарами і послугами, замінити застарілі товари новими, нарощувати ефективність виробництва, підвищувати рівень зайнятості за рахунок створення нових робочих місць. Диверсифікація сприяє витісненню імпорту, більш рівномірному надходженню доходів у бюджет протягом року, збільшенню річної маси прибутку у господарюючих суб'єктів. Проте ця стратегія не вирішує екологічних проблем міста.

В умовах поєднання *внутрішніх слабких сторін і зовнішніх можливостей (W+O)* міста може відбутися входження на ринок нових конкурентів, активізація різних форм підприємницької діяльності, інтеграція підприємств, поліпшення консалтингового обслуговування потенційних інвесторів, підвищення якості надання послуг. Проте з метою подолання можливих негативних тенденцій необхідне поглиблення партнерства приватного бізнесу і адміністрації в економічному розвитку. Для даного сектора запропоновано стратегію *розвитку ринку* товарів і послуг. Така стратегія є системою ідей, поглядів, напрямів та ключових заходів щодо формування кон'юнктури ринку з урахуванням місцевих підприємницьких інтересів та соціально-економічних потреб мешканців міста. Ключові можливості розвитку міста в такому випадку будуть пов'язані з посиленням ролі ринкових відносин, що не завжди відбуватиметься в інтересах громади.

В умовах поєднання *внутрішніх слабких сторін і зовнішніх загроз (W+T)* міста ймовірними є дестабілізація економіки, підвищення її імпортозалежності, розвиток корупції й значна залежність від капіталу, демотивація місцевого підприємництва через велику кількість бар'єрів його розвитку, зниження конкурентоспроможності підприємств, занепад виробничої інфраструктури міста, високий рівень зносу основних фондів об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, несплата податків,

зниження пропускної здатності автомобільних доріг, деградація рекреаційного потенціалу та історико-культурної спадщини, загострення екологічних проблем локального значення, зниження туристичної привабливості міста, відтік постійно проживаючого населення до більш екологобезпечних територій. У відповідній ситуації можливий лише один вихід – кардинальна зміна поглядів і підходів до концепції розвитку міста. За таких умов бажаною є стратегія *інноваційного прориву* у розвитку міста. Вона спрямована на створення якісно нової моделі розвитку у всіх сферах життя, яка ґрунтується на інтелектуальній економіці й передбачає потік інновацій, постійне технологічне вдосконалення, виробництво й експорт високотехнологічної продукції з дуже високою доданою вартістю. Основний дохід до місцевого бюджету створюватиметься за рахунок інтелекту новаторів і науковців, розвитку інформаційної сфери, а не матеріального виробництва і концентрації ресурсів. Здійснення такої стратегії вимагає величезних витрат капіталу, принципово нової якості управлінських кадрів, особливої підтримки держави (наприклад, у вигляді створення вільної економічної зони), що не є реальним за сучасних умов.

Отже, оптимальною стратегією розвитку м. Житомир на період до 2020 р. слід визнати стратегію стійкого розвитку як таку, що найбільше відповідає інтересам громади міста. Узагальнюючи дані SWOT-аналізу, можна визначити місію та бачення міста у майбутньому та виділити три ключових стратегічних цілі.

3.3. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РОЗВИТКУ МІСТА

Економічна – створення матеріальної бази високого рівня життя на засадах стійкого розвитку і запровадження ресурсозберігаючих та екологобезпечних технологій.

Соціальна – забезпечення справедливого доступу до матеріальних та соціальних благ усіх верств населення.

Екологічна – створення і підтримка екологічно безпечного середовища життєдіяльності.

3.4. МІСІЯ І БАЧЕННЯ МІСТА У СТРАТЕГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Місія: Житомир – економічний, науковий та культурний центр українського Полісся.

Бачення: Житомир – комфортне європейське місто з високою якістю життя населення.

4. СЕКТОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

4.1. ЕКОНОМІЧНИЙ СЕКТОР

4.1.1. Ситуаційний аналіз економічного сектора

Промисловість. В структурі економіки міста найбільшу питому вагу займає промисловість, частка якої становить близько 44 %. При цьому серед видів промислової діяльності переважаючими є виробництво харчових продуктів, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів і легка промисловість, які у 2009 р. сукупно забезпечили 76,2 % усього промислового виробництва (табл. 1). Підприємствами міста у 2009 р. реалізовано споживачам промислової продукції на 3119,6 млн. грн., що становить більше третини обласного обсягу реалізації.

Таблиця 1
СТРУКТУРА ПРОМИСЛОВОСТІ М. ЖИТОМИР У 2007-2009 РР.

ПОКАЗНИК	2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Обсяг реалізованої промислової продукції у відпускних цінах підприємств	2292,6	100,0	2990,1	100,0	3119,6	100,0
в т.ч. виробництво харчових продуктів	1126,4	49,1	1516,2	50,7	1822,1	58,4
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	231,5	10,1	337,2	11,3	310,9	10,0
легка промисловість	205,1	8,9	232,8	7,8	242,0	7,8

Фінансовий результат промислових підприємств від звичайної діяльності до оподаткування у 2009 р. був позитивний та склав 125,6 млн. грн. прибутку. Проте 46,1 % промислових підприємств міста залишалися збитковими. Ними було отримано 75 млн. грн. збитків, зокрема підприємствами сфер виробництва та розподілення електроенергії, газу і води 40 млн. грн., харчових продуктів і напоїв – 13,5 млн. грн.

Одним із факторів, що негативно впливає на рівень конкурентоспроможності продукції промислових підприємств міста, є низький рівень їх інноваційної активності. Частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній їх чисельності по місту не перевищує 20,7 %.

Торгівля, ресторанне господарство та сфера послуг. Частка торгівлі, ресторанного господарства та послуг в структурі економіки міста перевищує 50 %. Діяльність у вказаних сферах економіки здійснюють 1625 об'єктів, які належать до суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності. Значну роль у розвитку малого бізнесу, а також щодо забезпечення надання широкого спектра торговельних та платних послуг споживачам відіграють ринки з продажу продовольчих

та непродовольчих товарів. У місті діє 10 ринків загальною площею 91420 кв. м, з якої 67747 кв. м відведено під торгівлю. Кількість торгових місць на ринках становить 4179 одиниць.

Надання послуг здійснюють 554 спеціалізованих підприємства міста, чисельність працюючих на яких становить 18,9 тис. осіб. За 2009 р. від реалізації послуг отримано 1359,4 млн. грн., що в порівнянних цінах на 6,1 % більше попереднього року. У загальному обсязі реалізованих послуг переважають послуги пошти та зв'язку – 58,1 %, операції з нерухомим майном – 9,8 %, послуги транспорту – 8,0 %, діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії – 4,7 %, послуги у сфері інформатизації – 2,2 %, освіти – 2,0 %. Обсяг послуг, пов'язаних із задоволенням культурних потреб населення, зміцненням його здоров'я, та індивідуальних послуг становить близько 5 %. У середньому за 2009 р. один мешканець обласного центру одержав різноманітних послуг на 5002,4 грн.

Транспорт. Вантажним автотранспортом 54 підприємств міста протягом 2009 р. доставлено споживачам близько 570,9 тис. т вантажів (46,2 % загальних автотеперевезень області). Пасажирським транспортом за цей же період перевезено 93,6 млн. осіб. Основна частина пасажирів (майже 60 %) користується міським електротранспортом. Пасажирським автотранспортом за 2009 р. перевезено 37,9 млн. осіб. Автобусами 11 підприємств міста за 2009 р. перевезено 2,6 млн. осіб. Маршрутними таксі фізичних осіб у 2009 р. скористалось 35,3 млн. осіб, що у 13,6 рази перевищує обсяги автоперевезень підприємств. При цьому їх частка в загальному обсязі автоперевезень міста становить 93,2 %.

Будівельна діяльність. Будівельними підприємствами міста за 2009 р. виконано робіт на 240,0 млн. грн., що на 48,8 % менше попереднього року і складає 48,7 % обласного обсягу. У структурі виконаних робіт переважають роботи з нового будівництва та реконструкції – 74,1 %, решта – капітальний та поточний ремонт будівель і споруд.

Підприємництво. У сфері малого бізнесу в м. Житомир у 2009 р. було зайнято 17,5 тис. осіб, якими реалізовано продукції, робіт та послуг на суму 2898,3 млн. грн. (табл. 2.) У розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення в місті функціонувало 92 малих підприємства проти 96 у 2007 р. Середньомісячний розмір заробітної плати найманих працівників на малих підприємствах міста становив 1021 грн.

Таблиця 2
ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У М. ЖИТОМИР

ПОКАЗНИК	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, од.	96	85	92
Середня кількість найманих працівників, осіб	18569	18675	17507
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн	2640,0	3348,2	2898,3

Інвестиції. Станом на початок 2010 р. в економіку міста залучено 64,1 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (236,9 дол. США на одну особу), які отримані з 38 країн світу (табл. 3). При цьому 78,2 % їх обсягу забезпечено нерезидентами зі Швейцарії, Італії, Німеччини, Віргінських островів (Британських) та Нідерландів. 65,8 % інвестицій вкладено у промисловість, насамперед в підприємства хімічної промисловості (20,1 %), з виробництва готових металевих виробів (19,2 %) та легкої промисловості (9,0 %). Близько 20 % загального обсягу інвестування припадає на підприємства, що займаються операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям.

Таблиця 3
ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ М. ЖИТОМИР,
СТАНОМ НА 01.01.2010 Р.

ПОКАЗНИК	Обсяг інвестицій	у % до 2008 р.	у % до загального обсягу по області
Іноземні інвестиції, млн. дол. США	64,1	121,4	29,8
Іноземні інвестиції у розрахунку на одну особу, дол. США	236,9	113,8	141,9

Зовнішньоекономічна діяльність. Обсяг експорту товарів у 2009 р. становив 133,0 млн. дол. США, імпорту – 109,6 млн. дол. (табл. 4.) Зовнішньоторговельні операції підприємства міста здійснювали з партнерами з 83 країн світу. У структурі експорту частка поставок до Італії, Російської Федерації, Німеччини, Туреччини та Казахстану перевищує 57 %. Серед товарів, що експортують підприємства міста, найбільша питома вага припадає на готові харчові продукти (21,8 %), вироби з чорних металів (17,6 %), взуття (12,3 %) та шкіряну сировину і вироби з неї (7,8 %).

Таблиця 4
ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
М. ЖИТОМИР У 2007-2009 РР., МЛН. ДОЛ. США

ПОКАЗНИК	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Експорт товарів	171,1	198,8	133,0
Імпорт товарів	113,9	148,0	109,6
Сальдо	57,2	50,8	23,4
Експорт послуг	4,0	5,4	6,1
Імпорт послуг	2,7	4,8	3,6
Сальдо	1,3	0,6	2,5

За цей період з країн ЄС імпортовано 56,5 % усіх товарів, з країн СНД – 28,4 %. Найбільші імпортні надходження отримані з Білорусії, Італії, Німеччини та Польщі. У загальному обсязі імпортних поставок 19,3 % становили молоко та молочні продукти, 13,3 % – полімерні матеріали, пластмаси та каучук, 10,4 % – машини та устаткування, 9,5 % – готові харчові продукти.

4.1.2. Основні проблеми економічного розвитку міста

- ▶ 1 Диспропорції у структурі економіки та низький рівень конкурентоспроможності продукції підприємств міста.
- ▶ 2. Низька активність розвитку підприємництва.
- ▶ 3. Відсутність дієвих інструментів стимулювання інтенсивного розвитку економіки міста.
- ▶ 4. Низька інвестиційна привабливість.
- ▶ 5. Недостатній рівень ефективності управління розвитком економіки міста.

4.1.3. Довгострокові цілі економічного сектора

З метою подолання існуючих проблем економічного розвитку міста було визначено п'ять довгострокових цілей, відповідні операційні цілі та перелік завдань щодо їх досягнення.

- ▶ 1. Диверсифікація економіки та модернізація традиційних для міста галузей промисловості.
- ▶ 2. Створення сприятливих умов для розвитку підприємництва.
- ▶ 3. Формування і реалізація заходів підтримки розвитку кластерів.
- ▶ 4. Створення умов для залучення інвестицій.
- ▶ 5. Формування комплексної системи управління розвитком економіки міста.

Формування диверсифікованої структури економіки міста забезпечить її динамічну адаптацію до змін внутрішньої та зовнішньої кон'юнктури. Орієнтація на інноваційний розвиток і впровадження ресурсозберігаючих та екологічнобезпечних технологій сприятиме технологічній модернізації, зниженню енергозалежності галузей економіки, підвищенню конкурентоспроможності і максимізації доданої вартості в традиційних галузях.

4.1.4. Операційні цілі економічного сектора

Довгострокова ціль 1. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ ДЛЯ МІСТА ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Операційні цілі та заходи

Вирішення проблеми диверсифікації економіки та модернізації традиційних для міста галузей промисловості передбачає адаптацію номенклатури продукції промислових підприємств до кон'юнктури ринків. З цією метою проводитиметься повна інвентаризація видів промислової продукції, що випускається підприємствами міста, щодо її конкурентоспроможності з одночасним виявленням негативних екологічних впливів промисловості міста на довкілля. На основі цього визначатимуться пріоритетні для міста напрями промислової діяльності та здійснюватиметься розробка промисловими підприємствами при підтримці органів місцевої влади концепцій активної маркетингової політики, створюватимуться виробничі потужності, орієнтовані на випуск машинобудівної продукції, затребуваної в регіоні (для житлово-комунального господарства, будівництва, сільського господарства, переробки ресурсоцінних виробничих відходів).

Однією з найголовніших цілей економічного розвитку міста є використання інновацій як основного фактора економічного зростання. З метою надання інноваційного імпульсу розвитку промислових виробництв міста передбачається проведення конкурсів інноваційних проєктів, орієнтованих на потреби міста (зокрема технологій та обладнання для очищення промислових викидів) та конкурсів на краще інноваційне підприємство; створення мережі спеціальних інноваційних сайтів та єдиної інформаційної бази з інновацій, технологій і продукції, яка представляє комерційний інтерес; створення на базі вищих навчальних закладів та інших зацікавлених організацій цілісної системи перепідготовки кадрів з управління проєктами і якістю, патентного права, механізмів трансферу технологій; виділення грантів на навчання персоналу і ознайомлення із кращими практиками модернізації підприємств.

Стрижневим напрямом щодо вирішення завдання стимулювання інновацій є впровадження ресурсозберігаючих та екологічнобезпечних технологій, насамперед на основі використання місцевих відновлюваних джерел енергії. Реалізація цієї цілі здійснюватиметься шляхом впровадження систем екологічного менеджменту на промислових підприємствах міста, розробки програм ресурсозбереження і зниження матеріаломісткості продукції (за видами виробництв), в т. ч. за рахунок впровадження нових матеріалів; розвитку виробництв енергозберігаючого обладнання для промисловості і житлово-комунального господарства на базі діючих підприємств і вільних виробничих площ; розробки пропозицій до бюджетних програм з метою фінансової підтримки інвестиційних та інноваційних проєктів, спрямованих на вирішення завдань з енергозбереження та енергоефективності; організації та проведення підвищення кваліфікації осіб, діяльність яких пов'язана із сферою енергозбереження та енергоефективності, шляхом формування системи перепідготовки і підвищення кваліфікації відповідних фахівців.

Довгострокова ціль 2. СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВИХ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Операційні цілі та заходи

Стимулювання розвитку малого підприємництва як структуроутворюючого елементу економіки передбачає необхідність формування відповідної системи заохочень для підприємців. Для цього визначатимуться пріоритетні для міста напрямки підприємництва та їх пропагування; проводитимуться конкурси інвестиційних та інноваційних проектів малих підприємств, їх фінансова підтримка та просування на ринок; забезпечуватиметься ефективна координація роботи міських служб щодо підтримки підприємництва та впровадження диференційованого підходу до визначення місцевих ставок і зборів. За участю підприємців буде розроблено Програму розвитку підприємницького середовища.

Для покращення взаємодії дозвільних органів, зменшення фінансових, часових та інших затрат суб'єктів господарювання, забезпечення прозорості процедури видачі документів дозвільного характеру та відповідальності дозвільних органів і суб'єктів господарювання за порушення вимог законодавства з питань видачі документів дозвільного характеру передбачається реалізація ряду заходів, спрямованих на оптимізацію дозвільних процедур. Це, зокрема, проведення аудиту ефективності адміністративних процедур для господарюючих суб'єктів в сфері підприємництва, оцінка процедури надання дозволів та оптимізація дозвільних процедур, а також розробка пакетів документів для внесення пропозицій до діючого законодавства щодо створення сприятливих умов для розвитку підприємництва.

Активізація розвитку малого підприємництва передбачає забезпечення функціонування ефективної системи бізнес-інформації, яка може використовуватися підприємцями для покращення процесу прийняття рішень. Для цього планується розробка та підтримка спеціалізованого WEB-порталу щодо розвитку підприємництва в місті; проведення моніторингу бізнес-клімату та формування рекомендацій щодо його поліпшення; підготовка, розповсюдження каталогу місцевих фірм та їх комерційних пропозицій, а також «Путівника підприємця» з переліком умов започаткування бізнесу, дозвільних процедур тощо.

З метою забезпечення рівних можливостей для започаткування та розвитку бізнесу передбачено реалізацію таких заходів, як створення реєстру об'єктів комунальної власності, які можуть бути надані підприємцям для ведення бізнесу; оприлюднення «реєстру» вільних об'єктів; дотримання контролю за передачею та оцінкою власності майна, яка належить комунальним підприємствам та установам і надається для підприємців міста, та оприлюднення процедур проведення конкурсів для передачі в оренду (приватизації) об'єктів комунальної власності.

Для розвитку підприємницьких та управлінських навичок населення, надання відповідних консультаційних послуг, тестування якості ведення підприємницької діяльності та посилення поінформованості населення про перспективні види підприємницької діяльності передбачено реалізацію заходів щодо визначення базових закладів виробничо-технічного навчання для підготовки (перепідготовки) робітничих

кадрів високої кваліфікації; дослідження кількісного та якісного складу робочої сили міста, у т. ч. співвідношення реального та зареєстрованого безробіття за допомогою застосування альтернативних методів визначення безробіття, сприяння розвитку клієнт-орієнтованої системи у сфері професійного навчання кадрів. Здійснюватиметься узагальнення та поширення через комунальні засоби масової інформації кращого досвіду підприємств з питань професійного навчання працівників, провадитимуться заходи профорієнтаційного характеру для популяризації робітничих професій серед безробітних, міські конкурси професійної майстерності.

Довгострокова ціль 3. ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРІВ

Операційні цілі та заходи

Основою створення фундаментальних умов для інновацій і, в кінцевому підсумку, для підвищення продуктивності та ефективності економіки міста стане розвиток кластерів в традиційних для міста сферах економічної діяльності, насамперед у харчовій промисловості. Управління місцевим розвитком на засадах кластерної моделі з урахуванням місцевої специфіки базуватиметься, насамперед, на задоволенні поточних потреб міста; сприятиме розв'язанню проблеми налагодження дієвого співробітництва місцевої влади, малого бізнесу, промислових підприємств, навчальних закладів; створить потенційні можливості щодо розширення податкової бази для поповнення доходної частини бюджету. Сприяння організаційному розвитку кластерів здійснюватиметься шляхом створення спеціалізованих організацій в рамках кластерів для координації діяльності їх суб'єктів, підтримки процесу розробки стратегій розвитку для конкретних потенційних кластерів і планів заходів з їх реалізації, інформаційно-іміджевого забезпечення діяльності кластерів та реалізації заходів щодо стимулювання діяльності учасників.

Підтримку кластерних проектів доцільно здійснювати як розвиток системи надання консультаційних послуг суб'єктам кластерів, стимулювання впровадження систем управління якістю продукції, організації і проведення заходів з обміну досвідом для керівних та інженерних кадрів суб'єктів кластерів, сприяння виходу учасників на зовнішні ринки і реалізації колективних маркетингових проектів, проведення спільних науково-дослідних робіт суб'єктами кластерів, в т. ч. із залученням вищих навчальних закладів та наукових установ.

Забезпечення сприятливих умов для формування і розвитку кластерів здійснюватиметься шляхом створення ефективної сучасної системи підготовки і перепідготовки кадрів для суб'єктів кластерів, розвитку і модернізації інфраструктури кластерів, розробки та лобіювання змін до законодавчої бази, яка регулює коопераційні зв'язки між підприємствами та організаціями, а також забезпечення реалізації заходів щодо зниження адміністративних бар'єрів в процесі створення і розвитку кластерів.

Довгострокова ціль 4. СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

Операційні цілі та заходи

Забезпечення сприятливих передумов для активізації інвестиційної діяльності у місті передбачає формування відповідних інвестиційних пропозицій для потенційних інвесторів. Для цього проводитиметься інвентаризація інвестиційних об'єктів міста шляхом збору та оцінки інформації щодо незадіяних земельних ділянок та виробничих площ, опису їх параметрів; створення і постійної підтримки каталогу земельних ділянок і споруд, привабливих як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвестицій (описи земельних ділянок і споруд, форма власності, технічні та фізичні умови); розробки електронних варіантів планів та схем інвестиційних об'єктів на території міста.

Ключовою ланкою нової промислової політики міста, здатною кардинально активізувати інвестиційну діяльність, стане створення промислової зони нового типу. Для цього передбачається реалізація комплексу заходів щодо визначення відповідної земельної ділянки, підготовки технічної документації, створення електронних версій планів та схем ділянки; формування поетапного плану розвитку ділянки з техніко-економічним обґрунтуванням, аналізом вигод і витрат, грошовою оцінкою ділянки, визначенням меж, вартості оренди; розробки проекту договору оренди з потенційним інвестором щодо розбудови промислової зони та визначення критеріїв потенційних інвесторів і їх пошук.

Забезпечення функціонування системи супроводу та сприяння інвесторам включатиме підготовку переліку процедур, проходження яких необхідне інвестору для початку роботи на території міста; формування робочої групи супроводу стратегічних інвестиційних проектів; підготовку багатомовного «Путівника інвестора» з описом інвестиційних процедур та контактною інформацією відповідних органів. Здійснюватиметься аналіз можливостей міської ради щодо надання преференцій підприємствам, які відповідають певним критеріям, та розроблятимуться проекти регуляторних актів, що передбачають впровадження стимулів для підприємств щодо залучення інвестицій.

Формування маркетингового плану для залучення інвесторів проводитиметься шляхом підготовки стратегії маркетингу, у центрі якої буде маркетинг міста як сприятливого середовища для бізнесу та інвестицій і залучення інвесторів у зв'язку з підготовкою конкретних ділянок та споруд. З цією ж метою у постійну практику буде введено розробку пакету маркетингових матеріалів, що регулярно оновлюються та адаптуються; організацію тематичних зустрічей-конференцій для великих компаній, малого та середнього бізнесу, спрямованих на ініціювання та підтримку їх співпраці; створення Інтернет презентацій кількома мовами, що міститимуть основні дані та інформацію щодо інвестиційних можливостей для пропаганди міста як простору для здійснення підприємницької діяльності.

Довгострокова ціль 5. ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ МІСТА

Операційні цілі та заходи

З метою удосконалення системи планування та програмування розвитку економіки міста планується розробка і впровадження в практику системи стратегічного, середньострокового і оперативного планування й прогнозування, аудит ефективності бюджетних програм з публічною оцінкою економічності та результативності використання ресурсів і якості муніципальних послуг, ширше запровадження програмно-цільового методу бюджетних витрат; розвиток міжрегіонального інформаційного, методичного, консалтингового обміну з питань економічного розвитку з метою аналізу і використання досвіду інших міст та запровадження системи навчання керівних кадрів сучасним методам управління.

Розвиток механізмів організаційно-інформаційної підтримки промислових підприємств і організацій міста здійснюватиметься шляхом широкого використання інформаційних систем міста для реклами продукції місцевих товаровиробників, організації просування продукції товаровиробників міста на регіональні і зарубіжні ринки, сприяння підприємствам і організаціям міста в сертифікації продукції, послуг і систем якості з метою формування довіри споживачів до продукції і послуг, які виробляються на підприємствах м. Житомир.

Для підвищення рівня економічної активності міста у постійну практику буде введено організацію виставок, ярмарків, симпозіумів, конференцій, форумів; забезпечуватиметься участь в інтеграційних проектах, союзах, фондах, організаціях, конкурсах, рейтингах; здійснюватимуться інформаційні кампанії, PR, реклама; функціонуватимуть спеціалізовані місцеві Інтернет-сайти.

З метою актуалізації соціального потенціалу міста шляхом розкриття, орієнтації і узгодження можливостей мешканців щодо розвитку економіки міста передбачається широке залучення громадськості до процесу формування економічної політики міста. Для цього створюватиметься відповідна організаційна структура, яка супроводжуватиме даний процес, забезпечуватиметься широкий інформаційний доступ та зворотній зв'язок щодо оцінки процесу формування економічної політики з боку населення. Буде створено робочі моделі соціальних груп мешканців міста, інвесторів, керівників, зацікавлених в розвитку міста, а також адресних програм роботи з кожною з них та розроблено програми роботи, які включатимуть організацію та проведення тренінгів і семінарів, телефонних опитувань, анкетування населення, «гарячої телефонної лінії», публікацій в пресі.

4.2. СОЦІАЛЬНИЙ СЕКТОР

4.2.1. Ситуаційний аналіз соціального сектора

Соціальний розвиток м. Житомир є невід'ємною складовою економічної державної політики, відбувається на тлі об'єктивних післякризових наслідків та відображається через систему макроекономічних показників за такими сферами, як освіта, охорона здоров'я, культура і духовність та соціальний захист населення. Соціальні процеси у цих сферах залежать від кількісного і якісного складу населення, забезпечення міста працездатним населенням та його потреб.

На 01.01.2010 р. чисельність населення м. Житомир склала 271,1 тис. осіб, з яких на території міста постійно проживає 270,5 тис. осіб, у т. ч. 124,8 тис. чоловіків та 145,7 тис. жінок. У структурі населення переважають жінки, на яких припадає 53,9 % від загальної кількості населення. Відповідно, населення чоловічої статі складає 46,1 %, тобто на 1000 жінок припадає 857 чоловіків.

Останніми роками простежується тенденція до скорочення чисельності наявного населення, основними причинами якого є природний рух та міграція. В результаті впливу цих факторів за десятирічний період чисельність населення скоротилася на 16,6 тис. осіб, або майже на 6 %. У 2009 р. у місті вперше за 1999-2008 рр. зафіксовано природний приріст населення (табл. 5).

Таблиця 5
ПРИРОДНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ М. ЖИТОМИР ЗА 2008-2009 РР., ОСІБ

ПОКАЗНИК	Всього		2009 р. до 2008 р., %	На 1 тис. осіб	
	2008 р.	2009 р.		2008 р.	2009р.
Кількість народжених	3060	3180	103,9	11,2	11,7
Кількість померлих	3254	3026	94,0	12,0	11,1
у т.ч. дітей до 1 року	25	21	84,0	8,3	6,6
Природний приріст, скорочення (-)	-194	154	x	-0,8	0,6

Розподіл постійного населення за статтю та віковими групами свідчить, що найчисельніша вікова група населення перебуває у віці 25-29 років, до якої входить 14,2 тис. чоловіків та 13,3 тис. жінок. Зі збільшенням віку докорінно змінюється співвідношення у чисельності осіб за статтю. Так, у вікових групах 65-69 років та 70 і старше років кількість жінок вдвічі перевищує кількість чоловіків. Питома вага жінок 20-29 років, тобто віку, найбільш сприятливого для народження дітей, знижується при одночасному збільшенні груп жінок старшого віку.

Щорічно зростає кількість осіб пенсійного віку. За 2005-2010 рр. (станом на початок року) кількість пенсіонерів збільшилась на 2,83 тис. осіб. У розрахунку на 1000 населення кількість пенсіонерів сягає 255 осіб. Слід відмітити велику кількість

пенсіонерів за віком – 68,8 тис. осіб. У структурі загальної кількості пенсіонерів ця категорія становить 75,6 %.

Співвідношення осіб пенсійного віку до працездатного становить у м. Житомир 39 %. Водночас, співвідношення пенсіонерів до платників страхових внесків становить близько 80 %. Збереження такої ситуації може призвести до збільшення цих показників (відповідно до 50 та 100 %) до 2030 р. Відтак, середній працівник міста зі своїх внесків на соціальне забезпечення фінансуватиме одного пенсіонера.

Спостерігається несприятлива різниця між кількістю населення молодшого та старшого за працездатний вік (рис. 2). Загальний розподіл постійного населення міста за віковими групами у відсотковому значенні становить: працездатного віку – 64,9 %, молодшого за працездатний – 14,9 % та старшого – 20,2 %. Відповідно, на 1000 осіб працездатного віку припадає 541 особа непрацездатного (по області 720), що пов'язано з високою часткою осіб, старших працездатного віку, та підвищує демографічне навантаження на кожного працюючого громадянина. За період 2002-2010 рр. чисельність людей працездатного віку мала тенденцію до скорочення: із 89,5 до 87,4 тис. осіб.

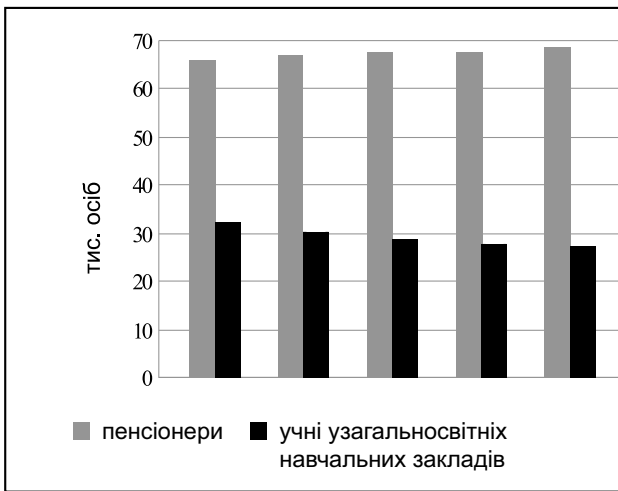

Рис. 2. Динаміка кількості пенсіонерів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів за 2005-2009 рр., осіб

Рівень зареєстрованого безробіття в місті у 2009 р. знизився у порівнянні з 2002 р. з 5,1 % до 1,5 % (по Житомирській області – 2,6 %). Зазначений показник був значно вищим серед жінок (1,4 %) порівняно з чоловіками (0,8 %).

На обліку державної служби зайнятості міста на 01.08.2010 р. перебувало 1981 незайнятих громадян, з них 60,8 % складають жінки, 65,2 % – молодь у віці до 35 років (табл. 6).

Таблиця 6
ХАРАКТЕРИСТИКА БЕЗРОБІТНИХ
ЗА СОЦІАЛЬНИМИ ГРУПАМИ В М. ЖИТОМИР

КАТЕГОРІЯ БЕЗРОБІТНИХ	КІЛЬКІСТЬ ЗАРЕЄСТРОВАНИХ БЕЗРОБІТНИХ			
	осіб	у % до		
		загальної кількості безробітних	01.07.2010 р.	01.08.2009 р.
Безробітні – всього	1981	100,0	99,5	63,7
з них:				
жінки	1252	63,2	98,6	60,8
молодь у віці до 35 років	963	48,6	105,0	65,2
особи, які були вивільнені за економічними причинами	286	14,4	91,4	67,3
особи, які потребують додаткових соціальних гарантій	546	27,6	109,2	89,4
працівники сільського господарства	28	1,4	87,5	107,7

Серед безробітних майже кожен другий раніше займав посаду службовця, третій – місце робітника, одинадцятий – місце, що не потребує спеціальної підготовки. Тривалість зареєстрованого безробіття в середньому досягає 5-6 місяців. Середній вік населення міста становить – 39,5 років (середній вік жителя України – 40,1 років, зокрема, чоловіків – 37,3 років, жінок – 42,5 років). Середня тривалість життя жителів міста – 66,5 років (чоловіків – 60,2, жінок – 73,5) є дещо нижчою за аналогічний показник по Україні, де він становить 68,3 років.

Аналіз змін у чисельності зайнятого населення міста за видами економічної діяльності засвідчив незначні зміни за останні п'ять років (рис. 3). Вони відбулися у бік зростання в галузі торгівлі, фінансовій діяльності та сфері державного управління. Зменшення зайнятих відбулося у будівництві (найпомітніше), у галузях транспорту та зв'язку, освіті, охороні здоров'я та у сфері послуг.

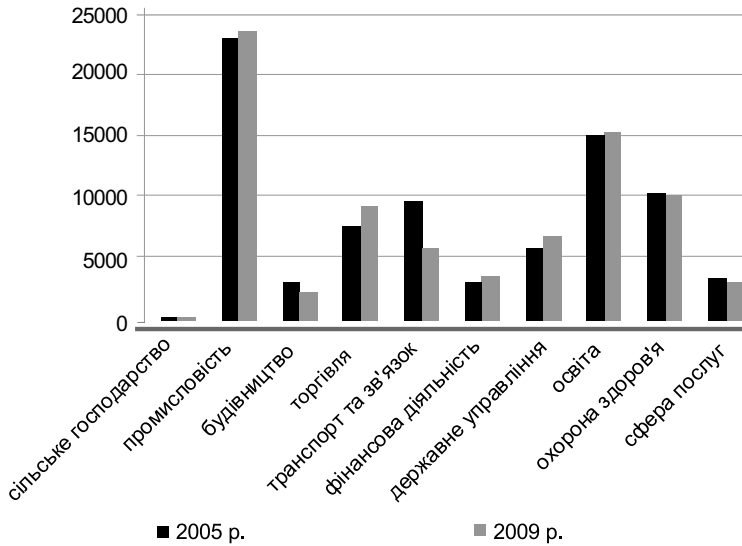

Рис. 3. Зміни у чисельності зайнятих за видами економічної діяльності у 2005 та 2009 рр., осіб

Основні доходи населення міста забезпечують дві складові – заробітна плата та соціальна допомога населенню. Перша складова доходів населення міста – заробітна плата, середній рівень якої сягає 1838 грн., середній рівень пенсії – 882,75 грн. Борг із заробітної плати у розрахунку на одного працівника дорівнює за січень-липень 2010 р. у середньому 3816 грн.

Друга складова доходів – соціальна допомога, яка включає пенсії, стипендії, субсидії та інші виплати. Тільки на допомогу по безробіттю витрачено 1025,7 тис. грн. Середній розмір допомоги із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття становив 754,19 грн., що на 15,1 % менше законодавчо встановленого розміру мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму на одну працездатну особу.

У 2008-2009 рр. відбулося уповільнення інвестиційної діяльності і, як наслідок, скорочення обсягів виконаних будівельних робіт, зниження будівельної активності, погіршення фінансового стану будівельних підприємств та скорочення кількості працівників, зайнятих у будівництві. У зв'язку з цим, забезпеченість населення міста житлом у середньому на одну особу становить лише 19,8 кв. м проти 23,0 кв. м по Україні та є вдвічі меншою, ніж у країнах Європи. Відмічається зменшення обсягу будівельних робіт у місті на 50,2 %. Недостатній рівень житлового будівництва призвів до значної черги громадян, що перебувають на квартирному обліку (понад 16 тис. осіб). За останні п'ять років майже не зменшилась черга на отримання квартир

військовослужбовцями, яка складає 1,5 тис. осіб. У 2009 р. введено в дію лише 30 % житла відносно показника попереднього року. Суттєво зменшилися обсяги житлового будівництва підприємствами та організаціями. Квартирна черга на поліпшення житлових умов у 2009 р. скоротилася у порівнянні з 1990 р. лише на 27 %. Для забезпечення житлом соціально незахищених громадян бюджетні кошти відсутні.

У динаміці соціального розвитку міста набуває виключно важливого значення освіта, від рівня якої значною мірою залежить якість людського капіталу. В системі освіти міста функціонують 38 дошкільних (з яких 6 закладів – центри розвитку дитини), 48 загальноосвітніх, 2 вечірніх загальноосвітніх, 12 професійно-технічних, 8 вищих навчальних I-II рівня акредитації та 4 вищих навчальних III-IV рівня акредитації закладів. Загальна кількість осіб, які навчаються, складає майже 72 тис. Кількість учнів має тенденцію до зменшення з 40754 у 1990/91 р. до 28161 у 2009/10 р. За період 2005-2009 рр. значно скоротилася кількість кваліфікованих робітників, підготовлених через мережу професійно-технічних закладів: відповідно з 3936 до 3010 робітників.

Охоплення дітей п'ятирічного віку дошкільною освітою становить 76 % від їх загальної кількості (коефіцієнт охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (відсоток від вікової групи дітей від 3 до 6 років) в країнах Європи становить 87-90 %). Водночас у розрахунку на 100 посадкових місць припадає 133 дитини. З 2006 р. визначилася тенденція до збільшення кількості дітей у дошкільних закладах та, відповідно, збільшився показник кількості дітей у розрахунку на 100 місць. У порівнянні з 2008-2009 навчальним роком кількість дітей у дошкільних закладах збільшилась на 1 групу, або на 345 дітей.

З 2005-2006 начального року створено денні навчальні заклади нового типу: 4 гімназії, 5 ліцеїв, 1 колегіум та 7 навчально-виховних комплексів, у яких навчається 8641 учень. При цьому, кількість учнів у всіх навчальних закладах вказаного типу скорочується.

Невід'ємним компонентом соціального розвитку міста, що впливає на добробут його населення, є система охорони здоров'я. Сімейна медицина представлена 96 сімейними лікарями, які працюють: у поліклініці лікарів загальної практики (ЦМЛ № 2), у філії лікарів загальної практики з обслуговування дитячого населення поліклініки № 3 Богунського району (ЦДМЛ), у відділеннях сімейної медицини поліклінік (ЦМЛ № 1 та ЦМЛ № 2) та обласному медичному центрі. У місті відкрито два приватних медичних заклади.

В умовах ринкової адаптації у цій сфері досягнуто таких показників: забезпеченість ліжко-місцями на 10 тис. населення по місту становить 39,8 (в Україні – 45,3; в країнах Європи – 96,8); рівень укомплектованості медичним персоналом на 10 тис. населення – 164 (середній показник в Україні – 170, в країнах Європи втричі вищий); показник забезпеченості лікарями 39,0 (середній показник в Україні 37,5), (медпрацівниками з середньою освітою відповідно 68 і 69,3). Неадекватною слід вважати систему оплати праці медичного персоналу: середньомісячна заробітна плата зайнятих в сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги становить 1322,6 грн. Середній розмір заробітної плати по галузі значно нижчий, ніж в інших секторах економіки (порівняно з усіма галузями – в 1,6 рази; порівняно із зарплатою у про-

мисловості – в 1,8 рази). Порівняно з країнами ЄС рівень заробітної плати нижчий майже у 10 разів.

Найважливішим показником морально-етичної громадянської позиції жителя міста, рівня людських відносин є духовна культура. Складається несприятлива ситуація, пов'язана з великою кількістю злочинів по місту. У 2009 р. було скоєно 2178 злочинів, відповідно у 2007 та 2008 рр. – 2188 та 2194. Найбільша кількість злочинів припадає на громадські місця (21 %). Скоєння злочинів є наслідком девіантної (відхиленої від норми) поведінки людей (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія тощо).

Реалізація державної політики у сфері соціального захисту та обслуговування населення міста, надання соціальної допомоги громадянам, які потребують підтримки з боку держави, здійснюється Житомирським обласним центром по нарахуванню та здійсненню соціальних виплат. Першочерговим питанням у цій сфері залишається надання субсидій на утримання житла (середній розмір субсидій на одну сім'ю складає 57,5 грн.; по Україні – 60,0 грн.). У червні 2010 р. субсидії отримали 1359 сімей, з них 68,9%, або 937 – сім'ї, яким субсидія призначена виходячи з 15% сукупного доходу. У складі сімей-отримувачів субсидій (рис. 4) переважають одинаки (78,6%) та мешканці приватних і приватизованих квартир (54,5%).

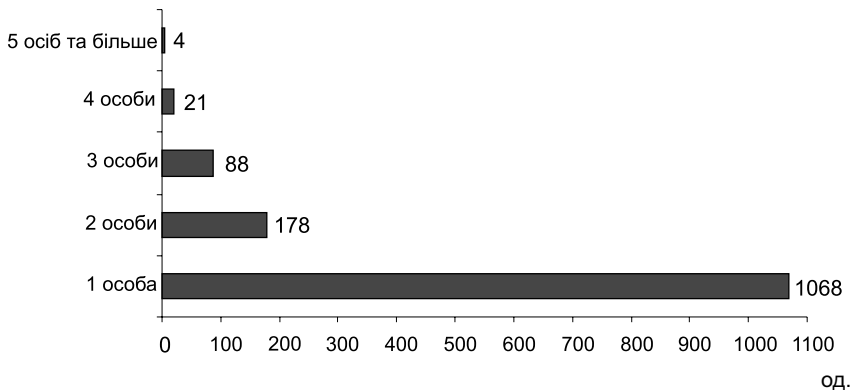

Рис. 4. Розподіл сімей-отримувачів субсидій за кількістю членів сімей у червні 2010 р.

Незважаючи на поступову реструктуризацію та зменшення суми боргових зобов'язань заборгованість мешканців міста за житлово-комунальні послуги склала 76,4 млн. грн., або 62,7 % загального боргу по області. Термін заборгованості жителів обласного центру з оплати житлово-комунальних послуг становить 3,5 місяця.

В місті функціонують 6 установ та закладів, діяльність яких полягає у підтримці творчих ініціатив молоді, проведено за останній рік 21 захід, спрямований на утвердження патріотизму, моральності, духовності та підтримку творчих ініціатив молоді.

4.2.2. Стратегічні проблеми соціального сектора

Сфера освіти. Для реалізації якісно нової моделі системи освіти важливою проблемою є невідповідність функціонуючої системи освіти реальним потребам населення міста. Важливою складовою системи освіти залишається дошкільна освіта, яка є пріоритетною в майбутньому бюджетному фінансуванні. Недостатній рівень забезпечення дошкільних закладів комплексом навчально-методичної і наукової літератури суттєво обмежує можливості педагогів щодо психічного, фізичного, духовного, соціального, естетичного розвитку дітей. Відсутність фінансових можливостей обмежує впровадження у систему дошкільного виховання різних форм ігрової діяльності та формування логічного мислення і розвитку мовлення дошкільників. Не впроваджується в практику створення дошкільних закладів для малозабезпечених сімей та груп сімейного типу, які позитивно впливають на підвищення рівня виховання і розвитку індивідуальних здібностей дітей. Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення шкіл негативно відбивається як на якості шкільної освіти, так і на інформаційно-комп'ютерній грамотності педагогічних кадрів. Відсутність у педагогів основ комп'ютерної грамотності знижує їх престиж серед учнів, які краще обізнані у цій сфері знань. Різке скорочення професійно-технічної освіти, недооцінка її ролі в системі виховання і культурно-технічного рівня робітників призвели до зменшення кількості кваліфікованих працівників, і, як наслідок, до формування у місті неконкурентного середовища робочих професій та інтенсивній міграції висококваліфікованих працівників в інші міста та країни. Це створює додаткові труднощі для функціонування ринку праці.

Сфера охорони здоров'я. Найважливішою проблемою цієї галузі є обмеженість доступу населення міста до якісного медичного обслуговування. Недостатній рівень якості медичних послуг та невідповідність матеріально-технічного забезпечення лікувально-профілактичних закладів згідно з сучасними стандартами діагностики та лікування суттєво впливають на стан здоров'я людей. Практично відсутня налагоджена система профілактики захворювань та реабілітації хворих, що призводить до погіршення ситуації в структурі захворювань, де на першому місці стоять хвороби системи кровообігу, на другому – хвороби органів дихання, на третьому – хвороби органів травлення. Високий рівень первинної інвалідності осіб працездатного віку (45 на 10 тис. населення), зростання кількості людей пенсійного віку, розповсюдження інфекційних хвороб потребує ширшого використання лікувальних ресурсів міста та області. Обмеженість бюджетного фінансування не дозволяє проводити планові ремонти медичних закладів, у т. ч. дитячих.

Сфера культури та духовність. Проблема духовного виховання та розвитку полягає у розповсюдженні серед населення поведінки, звичок, потреб, відхилених від морально-етичних норм. Наслідком є висока частота правопорушень, скоєння злочинів, наркоманія, алкоголізм. Недостатній розвиток культурної інфраструктури міста, відсутність або незадовільний матеріально-технічний стан спортивних споруд (місто займає одне з останніх місць в Україні за наявністю спортивних споруд), нерозвиненість дитячо-юнацького спорту, байдужість до культурної спадщини і традицій міста не сприяють популяризації здорового способу життя населення міс-

та. Книжковий фонд бібліотек міста потребує поповнення сучасною художньою та науково-популярною літературою, насамперед, виданою державною мовою.

Соціальний захист. Однією з проблем даної сфери є недостатній рівень якості надання послуг, відсутність скоординованої роботи соціальних установ з надання допомоги населенню, яке її потребує. Існує проблема оптимізації та поліпшення якості роботи з виплати різного роду субсидій та допомоги окремим категоріям громадян, дітям, здійснення адресного соціального захисту населення. В місті відсутні соціальні об'єкти для вирішення проблем раннього соціального сирітства та для адаптації молоді з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Наявний житловий фонд міста не задовольняє потреби населення міста у забезпеченні житлом, а рівень якості наданих комунально-побутових послуг залишається низьким. За обсягом введеного в експлуатацію житла Житомирська область посіла 12 місце в Україні. Фактична відсутність земельного фонду у місті, відведеного під забудову житла, унеможлиблює розвиток індивідуального будівництва та створює спекулятивний попит на вторинному ринку.

Підтримка молоді. У місті нараховується 43,5 тис. молодих людей у віці від 15 до 25 років. Проблема соціальної підтримки молоді полягає у відсутності можливостей повною мірою реалізовувати свої ціннісно-орієнтовані потреби. Посилює проблему недостатність умов для реалізації у місті завдань державної молодіжної, сімейної, гендерної політики, створенні умов для належного функціонування і розвитку матеріально та соціально неблагополучних сімей. Молодь недостатньо активно залучається до діяльності з економічного, екологічного та соціального розвитку міста.

4.2.3. Довгострокові цілі соціального сектора

Стратегія розвитку соціального сектора міста включає в себе п'ять довгострокових цілей.

1. Довгострокова ціль у сфері освіти: формування інноваційної моделі системи освіти на умовах надання освітніх послуг у відповідності до платоспроможності населення міста. Освітня система останнім часом, порівняно з іншими сферами соціального сектора, зазнає впливу постійних нововведень на державному рівні, що спонукає до впровадження інноваційних елементів її розвитку на всіх рівнях: від дошкільного до вищої освіти у відповідності до сучасних вимог. Передбачається розширення надання якісних послуг та забезпечення їх доступності для усіх верств населення, зокрема, для дітей з малозабезпечених сімей. За рахунок комерціалізації доцільно розвивати і приватну систему освіти. Ресурси в сфері освіти в основному сконцентровані у вищій освіті, водночас система дошкільної освіти дещо ігнорується. Необхідна модернізація дошкільної освіти. Вирішення комплексу проблем з відновлення професійно-технічної освіти, підвищення рівня кваліфікації педагогічних кадрів та збереження матеріально-технічної бази навчальних закладів дозволить суттєво підвищити якість освіти та конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці.

2. Довгострокова ціль в сфері охорони здоров'я: реформування мере-

жі медичних закладів з орієнтацією на повноцінне задоволення потреб населення у профілактичній, медико-соціальній та лікувальній допомозі з пріоритетним розвитком профілактичного та реабілітаційного напрямів. Реалізація цієї цілі дозволяє: по-перше, поліпшити медичне обслуговування населення міста; по-друге, забезпечити доступність та якість медичних послуг; по-третє, впровадити найсучасніші досягнення науки в організацію профілактичної і реабілітаційної роботи; по-четверте, створити умови для мотивації праці медичного персоналу; по-п'яте, розширити та зміцнити матеріально-технічну базу лікувальних закладів.

3. Довгострокова ціль у сфері культури та духовності: створення позитивного бренду міста, заснованого на пріоритетах високоморальної поведінки, благоустрою, розвитку спорту, соціального контролю та локальних ініціативах жителів міста. Залучення людини до життя в суспільстві в умовах глобалізації, науково-технічного прогресу та інформаційної революції відбувається шляхом формування особистих рис, поведінки, культури, естетичних та етичних навичок, моральних устоїв та інших ціннісних орієнтацій. Для того, щоб відтворити позитивний імідж міста, створити його образ, необхідно сформуванати систему духовної культури мешканців Житомира. Розробка бренду міста за аналогією з іншими містами країни та світу передбачає будівництво та реконструкцію мережі культурних закладів, розвиток історичних, культурних, спортивних традицій міста, залучення інвестицій, інтеграцію міських громад. Проводити цілеспрямовану роботу з популяризації здорового способу життя та пропагування необхідності покращення якості життя з широким використанням ініціативи самих жителів міста.

4. Довгострокова ціль в сфері соціального захисту: забезпечення належного рівня та якості життя верств населення, які потребують соціального захисту шляхом пом'якшення негативного впливу соціально-економічної нестабільності. Однією із ключових функцій держави є функція соціального захисту населення, яка закладена у Конституції та інших діючих нормативно-правових актах країни. У відповідності з положеннями цих документів, необхідно зменшити залежність населення від бюрократичної тяганини в отриманні соціальних послуг. Підвищити рівень якості житлово-комунальних послуг. Пріоритетом роботи соціальних служб міста є підвищення рівня і якості життя пенсіонерів, інвалідів, одиноких непрацездатних громадян, бідних сімей та інших соціально незахищених верств населення, сприяння поверненню до нормальних умов життя і втрачених цінностей осіб, що звільнені з місць відбування покарання, та їх психологічній реабілітації. Для забезпечення гендерної рівності створити умови для реалізації професійного і творчого потенціалу звільнених жінок працездатного віку. Досягнення зазначеної довгострокової цілі дозволить пом'якшити соціальну напругу у місті, скоординувати і оптимізувати роботу соціальних служб, зробити її більш адресною.

5. Довгострокова ціль у сфері підтримки молоді: забезпечення соціального становлення та розвитку молоді на умовах активізації творчих та інтелектуальних ініціатив в усіх сферах життєдіяльності громади міста. Реалізація поставленої цілі передбачає розкриття потенціалу та перспектив розвитку міста. Майбутній культурний і креативний розвиток міста, його економічне благополуччя формуються безпосередньо його мешканцями, насамперед, молоддю, яка потре-

бує всебічної підтримки своїх здібностей, талантів, знань та задоволення потреб у самореалізації і саморозвитку. Необхідно спрямовувати роботу на пошук і підтримку обдарованих і активних молодих людей, надавати їм інформаційну підтримку щодо працевлаштування, розширювати спектр їх можливостей, удосконалювати сферу дозвілля, налагоджувати молодіжну міжнародну співпрацю. Це сприятиме стабілізації ринку праці, гальмуватиме активний відтік молоді в столицю та інші міста.

4.2.4. Операційні цілі соціального сектора

Для реалізації визначених довгострокових цілей по кожній із соціальних сфер розроблені операційні цілі та відповідні заходи.

У СФЕРІ ОСВІТИ

1.1. Операційна ціль: модернізація дошкільної освіти міста. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити такі заходи: 1) відкрити центр з видавництва сучасної навчально-методичної літератури для працівників дошкільних закладів, для розвитку дитини, для батьків та сімейних педагогів; 2) припинити процес перепрофілювання приміщень дошкільних закладів та повернення перепрофілюваних у систему дошкільної освіти; 3) відкрити дошкільні заклади нового типу на комерційній основі; 4) поповнити структуру дошкільних закладів сімейними групами, а також групами для дітей з вадами фізичного та розумового розвитку; 5) відкрити два дошкільних заклади у Богунському та Корольовському районах міста для дітей з малозабезпечених сімей з посиленням харчуванням та медико-профілактичним доглядом.

1.2. Операційна ціль: створення інноваційних центрів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та рівня комп'ютерної грамотності керівників та педагогічних кадрів. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити такі заходи: 1) ввести у штатний розклад шкільних навчальних закладів ставки спеціалістів з комп'ютерних технологій; 2) впровадити систему преміювання педагогів, які впроваджують у навчальний процес інноваційні технології; 3) забезпечити у навчальних закладах дистанційне навчання на період сезонних карантинів.

1.3. Операційна ціль: збереження та розвиток матеріально-технічної бази закладів освіти. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити такі заходи: 1) обладнати природничі лабораторії та математичні класи спеціальними приладами для проведення лабораторних дослідів; 2) закупити нові хімічні реактиви, науково-популярну літературу та фільми, електронні посібники, онлайн-лабораторії тощо; 3) відремонтувати функціонуючу систему водо- та енергопостачання та очисні споруди; 4) забезпечити нормативні ергономічні умови для учнів та студентів в учбових приміщеннях; 5) збільшити рівень комп'ютеризації шкіл та доступу учнів до мережі Інтернет; 6) реконструювати та побудувати житлові приміщення (гуртожитки) для учнів і студентів навчальних закладів різних рівнів акредитації та молодих спеціалістів у сфері освіти.

1.4. Операційна ціль: формування основ культури поведінки та розвитку творчих здібностей школярів. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити такі заходи: 1) відкрити експериментальні класи у закладах шкільної освіти з елемента-

ми викладання основ етики та етикету; 2) організувати роботу культурно-масових, науково-навчальних та інших осередків для школярів при шкільних навчальних закладах; 3) впроваджувати нові методики у процес виховання культури поведінки учнів у початкових школах.

1.5. Операційна ціль: поновлення та розвиток системи професійно-технічної освіти якісно нового змісту. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) впровадити професійну підготовки в системі шкільної освіти; 2) розширити перелік спеціальностей та удосконалити підготовку кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти; 3) забезпечити зайнятість випускників професійно-технічних закладів освіти.

У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

2.1. Операційна ціль: підвищення якості медичних послуг. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) впроваджувати існуючі нові стандарти діагностики у лікувальну практику медичних установ; 2) постійно проводити діагностику дітей різного віку через мережу поліклінік, дитячих лікарень та регулярне проведення медичних оглядів в закладах освіти; 3) безкоштовно забезпечувати високовартісними життєво необхідними лікарськими препаратами пільгові категорії хворих; 4) збільшити ліжковий фонд міста та довести кількість ліжок у лікарнях до нормативу; 5) забезпечити доступність невідкладної медичної допомоги для усіх верств населення.

2.2. Операційна ціль: оновлення медичного обладнання та покращення матеріально-технічної бази лікувальних закладів. Для реалізації зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) продовжити роботи із заміни рентген-апаратури, хірургічно-ендоскопічного обладнання, УЗД-апаратури, лабораторного та фізіотерапевтичного обладнання; 2) привести до належного стану мережі водо-, теплопостачання, каналізаційні систем лікувально-профілактичних закладів міста; 3) поступово переобладнати енергосистеми лікарень та поліклінік на автономні джерела енергозабезпечення.

2.3. Операційна ціль: створення умов для професійного зростання медичних працівників з професійними здібностями. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) організувати та проводити професійні конкурси серед медичних працівників для стимулювання і покращення професійної діяльності; 2) здійснювати підготовку та перепідготовку лікарів і медичних сестер на кафедрі сімейної медицини Житомирського інституту медсестринства, а також у медичних закладах інших міст; 3) використовувати у медичній практиці можливості зарубіжних стажувань лікарів та обміну досвідом.

2.4. Операційна ціль: впровадження досягнень вітчизняної та зарубіжної науки в організацію профілактичної і реабілітаційної медицини. Для реалізації зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) придбати для лікувально-профілактичних закладів комп'ютерні програми «Стаціонар» та «Поліклініка»; 2) формувати привабливий інвестиційний клімат для розвитку санаторно-курортної галузі та сфери виробництва природних лікувальних ресурсів; 3) розвивати інноваційно-інформаційні технології у сфері відновлювальної медицини та санаторно-курортного лікування;

4) розповсюджувати екологічні знання серед населення різних вікових груп.

2.5. Операційна ціль: профілактика та лікування ВІЛ-інфекції, туберкульозу, гепатиту різних форм. Для реалізації зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) бюджетне забезпечення реалізації програм з профілактики та лікування ВІЛ-інфекцій, туберкульозу, гепатиту, підтримки ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД; 2) впровадження сучасних інфокомунікаційних технологій в роботу медичних підрозділів з боротьби із туберкульозом, ВІЛ-інфекцією, СНІДом, серцево-судинними та судинно-мозковими захворюваннями, онкологічними захворюваннями та ін.; 3) проведення акцій анонімної експрес-діагностики на ВІЛ/СНІД.

У СФЕРІ КУЛЬТУРИ І ДУХОВНОСТІ

3.1. Операційна ціль: збереження та розвиток культурних традицій міста, історичних цінностей, забезпечення доступності закладів культури для всіх верств населення. Для реалізації зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) проведення ревізії об'єктів культурної спадщини міста; 2) завершення будівництва основного корпусу комунального початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу музичної школи № 1 ім. Б.М. Лятошинського за рахунок коштів стабілізаційного фонду, передбачених для реалізації інвестиційних проектів соціально-економічного розвитку регіону; 3) розробка транспортних маршрутів для розвитку туристичної інфраструктури міста; 4) реконструкція приміщення КПСМНЗ музичних шкіл №№ 2, 4, філії КЗ «Палац культури» клубу Соколова Гора, КЗ «Централізована бібліотечна система», літньої естради КП «Парк культури та відпочинку ім. Ю. Гагаріна», кінотеатру «Космос», «Жовтень», добудови КПСМНЗ художня школа; 5) моніторинг позиції жителів міста щодо виявлення основних іміджеутворюючих позитивних та негативних рис міста з подальшою ліквідацією останніх та просуванням розробленого бренду міста.

3.2. Операційна ціль: розвиток спорту. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) будівництво типового плавального басейну та льодового палацу, передбаченого державною програмою; реконструкція спільно з облдержадміністрацією Центрального стадіону (заміна синтетичних бігових доріжок та секторів) та стадіону «Спартак»; 2) збільшення та розширення мережі ДЮСШ за рахунок місцевого бюджету з тим, щоб не менше 40 % дітей та підлітків стали учнями спортивних шкіл; 3) ремонт та реконструкція існуючих різнопрофільних спортивних майданчиків в житлових масивах міста, введення до штатів житлово-комунальних підприємств посади педагога-організатора з роботи з дітьми та населенням за місцем проживання; 4) збільшення обсягів фінансування до 40 % на підготовку спортсменів м. Житомир, які є членами збірних команд області та України; 5) виділення в бюджеті міста окремою статтею фінансування підготовки кандидатів на участь в Олімпійських іграх; 6) створити професійну футбольну команду для участі у чемпіонаті України.

3.3. Операційна ціль: зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури. Для реалізації зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) придбання музичних інструментів, відео-, аудіо-, комп'ютерної техніки, обладнання для закладів культури; 2) поповнення бібліотечного фонду міста періодичними виданнями, вітчизня-

ною та зарубіжною літературою; 3) реставрація пам'ятників історії та культури.

3.4. Операційна ціль: популяризація здорового способу життя. Для реалізації зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) виявлення та терапія дисфункціональних сімей; 2) поширення соціальної реклами; 3) підвищення рівня екологічної свідомості населення; 4) організація виступів вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем якості життя.

3.5. Операційна ціль: створення умов для розробки і реалізації соціально-економічного проекту «Бренд м. Житомир – справа житомирян». Для реалізації зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) інтеграція бізнесу, творчої інтелігенції, молоді, місцевої влади, журналістів для розробки проекту; 2) залучення до розробки «бренд-платформи» міста групи маркетингу Житомирського національного агроекологічного університету під керівництвом провідних вчених-маркетологів; 3) просування бренду міста через культурно-освітні заходи.

У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

4.1. Операційна ціль: надання якісних послуг отримувачам соціальної допомоги з максимальними зручностями та мінімальними витратами. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) підвищення адресності соціальної допомоги; 2) організація служби соціально-правових консультацій при міській раді (юридичних, психологічних, медичних); 3) спрощення процедур отримання соціальної допомоги; 4) підвищення рівня поінформованості населення; 5) координація та оптимізація діяльності служб соціальної допомоги.

4.2. Операційна ціль: покращення умов життя людей з обмеженими фізичними можливостями. Для досягнення зазначеної мети необхідно здійснити ряд заходів: 1) обладнання закладів та організацій спеціальними системами для пересування інвалідів; 2) надання допомоги (матеріальної та фізичної) для проведення ремонту квартир та інших житлових приміщень.

4.3. Операційна ціль: соціальна підтримка дітей. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) збільшення вартості харчування на дитину відповідно до біологічних науково обґрунтованих норм та безкоштовне харчування дітей (відповідно до Закону України «Про освіту»); 2) постійний моніторинг умов безпеки перебування дітей у дитячих дошкільних закладах, учнів та студентів у закладах освіти; 3) оновлення матеріально-технічної бази та функціональних можливостей медичних кабінетів при всіх школах міста; 4) розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 5) відкриття дитячої громадської приймальної при міській раді.

4.4. Операційна ціль: нарощування темпів житлового будівництва та покращення якості і безпеки житлово-комунального обслуговування. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) доведення обсягів житлового будівництва до рівня 90-х рр., проведення інвентаризації земель у прилеглих до міста населених пунктах; 2) залучення інвестицій у будівництво житла, закупка дорожньої та прибиральної техніки за лізинговою схемою; 3) активізація процесу передачі об'єктів житлового фонду військовослужбовців у комунальну власність громад міста; 4) надання бюджетної підтримки в отриманні (будівництві) житла, виділення

молодим сім'ям земельних ділянок під забудову з наступним наданням кредитів на пільгових умовах; 5) покращення якості послуг ЖКГ за рахунок розширення мережі приватних організацій з управління будинками.

4.5. Операційна ціль: сприяння ресоціалізації (повернення до нормальних умов життя та втрачених цінностей) населення. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) стимулювання роботодавців до створення робочих місць для осіб, що звільнені з місць відбудовання покарання, осіб без визначеного місця проживання та інвалідів; 2) формування бази даних спеціальних вакансій для дітей-сиріт після закінчення ними освітніх закладів; 3) створення центрів соціального захисту для бездомних громадян, одиноких, непрацевдатних та пристарілих осіб.

4.6. Операційна ціль: працевлаштування та перепідготовка безробітних жінок. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) надання кредитів для відкриття власної справи; 2) забезпечення участі підприємств, установ і організацій міста у вирішенні питань самозайнятості жінок; 3) розширення каналів зайнятості жінок за рахунок підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу; 4) розширення соціальної ініціативи та позитивного досвіду жіночих рад міста у проведенні конференцій, круглих столів, семінарів з жіночої тематики.

У СФЕРІ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ

5.1. Операційна ціль: запровадження сучасних форм організації дозвілля молоді. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) провести моніторинг видів дозвілля, яким надає перевагу молодь у віці від 16 до 26 років; 2) створити безкоштовні бізнес-клуби та клуби за інтересами для студентів навчальних закладів; 3) створити молодіжні організації для колективного відпочинку молоді (туристичних походів тощо); 4) організувати проведення вільного часу учнів на шкільних канікулах (денні молодіжні табори, санаторії-профілакторії, поїздки за кордон, туризм тощо).

5.2. Операційна ціль: боротьба із соціальними хворобами молодих людей. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) соціально-економічне залучення молоді до громадського життя міста; 2) створення центру соціальної допомоги та підтримки молоді при Богунській та Корольовській районних радах; 3) надання можливостей студентській молоді для працевлаштування без відриву від навчального процесу.

5.3. Операційна ціль: реалізація життєвого потенціалу молоді, сприяння її саморозвитку і самореалізації, активізація міжнародного обміну досвідом та ідеями. Для досягнення зазначеної цілі необхідно здійснити ряд заходів: 1) проведення міжнародних конференцій для художників, діячів культури, спортсменів, молодих вчених, а також виставок, ярмарків, інтелектуальних діалогів, майстер-класів, конкурсів та інших заходів інтеграції у міжнародну діяльність; 2) розробка та впровадження грантових програм на підтримку молодіжних ініціатив; 3) надання консультаційної та фінансової допомоги на підтримку і розвиток молодіжного підприємництва у місті; 4) преміювання талановитої молоді; 5) створення відділу з працевлаштування студентів при міському центрі зайнятості.

4.3. ЕКОЛОГІЧНИЙ СЕКТОР

4.3.1. Ситуаційний аналіз екологічного сектора

Обласний центр є одним із найбільш забруднених міст Житомирської області. Кількість викидів від стаціонарних та пересувних джерел, що приходяться на 1 км² площі міста, у 2009 р. склала 358 т/км² при середніх показниках по області – 2,8 т/км². Кількість викидів, що приходяться на одну особу, досягає 80,4 кг/чол. Найбільш негативний вплив на атмосферне повітря міста здійснює автотранспорт внаслідок стрімкого зростання його кількості та значної зосередженості.

У м. Житомир нараховується близько 40 екологічно небезпечних об'єктів. Забруднення міста зумовлюється значною мірою нагромаджень твердих побутових та виробничих відходів. Незважаючи на те, що чисельність населення у м. Житомир постійно зменшується, спостерігається щорічне зростання обсягів утворення, вивезення та захоронення твердих побутових відходів в розрахунку на одну особу (рис. 5). Значення цього показника за період 2004-2007 рр. збільшилося майже втричі і сягнуло 450 кг у 2007 р.

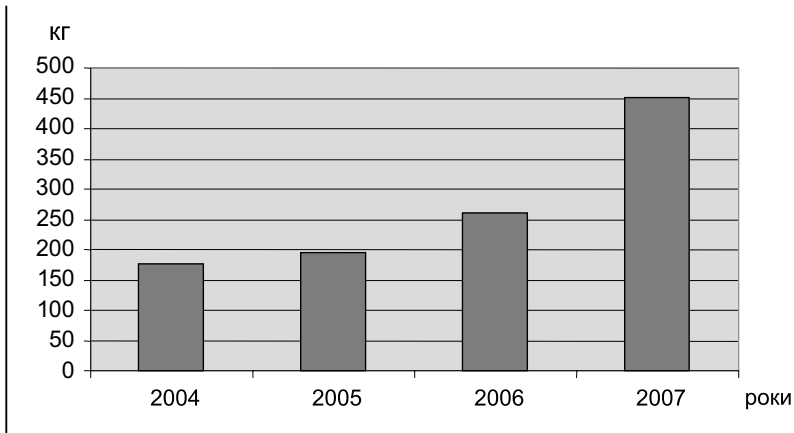

Рис. 5. Обсяг захоронених твердих побутових відходів в розрахунку на одну особу, за період 2004-2007 рр.

Внаслідок відсутності в Житомирській області сміттєпереробних заводів усі побутові відходи, що утворюються у місті, вивозяться на міське звалище, розташоване у 0,5 км від міста. Звалище побудовано без урахування екологічних вимог, є екологічно небезпечним, до того ж воно вичерпало свій ресурс.

Система водокористування є морально й технічно застарілою і неспроможна забезпечувати мешканців міста якісною питною водою та забезпечити встановле-

ний стандартами рівень очистки виробничих та комунальних стічних вод.

Водночас м. Житомир має потенційні можливості щодо вирішення екологічних проблем. Безумовною перевагою міста є наявність наукових та висококваліфікованих працівників, обізнаних із зазначених питань. Крім того, у місті є виробничі потужності для переробки будівельних та ресурсоцінних відходів й запровадження екологічнобезпечних технологій.

4.3.2. Стратегічні екологічні проблеми

Низький рівень якості питної води та очищення комунальних і виробничих стоків

Питний водозабір для населення м. Житомир здійснюється із водосховища «Відсічне», що розташоване у 259 км від гирла р. Тетерів. Тільки у 2009 р. з р. Тетерів було забрано 110,1 млн. куб. м, водовідведення до цього водного об'єкту досягло близько 75,7 млн. куб. м, з них забруднених зворотних вод – 3,6 млн. куб. м. (або 4,8 %). Водовідведення з м. Житомир та очищення зворотних вод здійснюється КП «Житомирводоканал». У 2007 р. цим підприємством було скинуто 3,1 млн. куб. м, з яких недостатньо очищені скиди складали 99,4 %, у 2008 р. – 2,6 млн. куб. м (недостатньо очищених скидів – 98,6 %). Обсяг забруднюючих речовин, що скидався до р. Тетерів у 2007 р., склав 3,4 тис. т, у 2008 р. – 4,0 тис. т. Щодо хімічно-аналітичного контролю за якістю води у р. Тетерів, то у 2009 р. кількість випадків перевищення гранично допустимих концентрацій (ГДК) по ХСК склало 19, БСК5 – 14, азоту амонійному – 12, нітратам – 2, загальному залізу – 13, фосфатам – 6, марганцю – 11. У 2009 р. у зворотних водах, що очищувалися у КП «Житомирводоканал», вміст СПАР (сукупних поверхнево-активних речовин) збільшився на 580 кг (або на 47,5 %), нітритів на 6,3 т (або на 39 %) внаслідок погіршення доочистки стічних вод у біоставах.

Вплив хімічних забруднювачів є пролонгованим у часі і виявляється не відразу. Однак наявність у воді нітратів та нітритів утворює канцерогенну небезпеку. Тривале споживання хлорованої питної води зумовлює появу пухлин товстого кишечника та сечового міхура. Існує залежність між рівнем вмісту хлороформу у питній воді та патологіями вагітності (низька вага новонароджених, спонтанні аборти, передчасні пологи, мертвонародження).

Особливою загрозою для м. Житомир є щорічне збільшення обсягів накопичення мулу, що утворюється у процесі очищення виробничих та комунальних стоків. Мул є джерелом патогенної мікрофлори, що може збуджувати епідемічні спалахи хвороб.

Підвищення рівня забруднення атмосферного повітря підприємствами та автотранспортом міста

Постійне погіршення якості атмосферного повітря спричинене збільшенням кількості викидів забруднюючих речовин стаціонарними (підприємства міста) та пересувними (автомобільний, залізничний, авіаційний, водний транспорт та вироб-

нича техніка) джерелами забруднення. У 2009 р. підприємствами м. Житомир було викинуто 1,5 тис. т забруднюючих речовин, що складає 31 % від загального обсягу по області. Основними підприємствами-забруднювачами повітря у місті є ВАТ «Біомедскло» та КП «Житомиртеплокомуненерго». У 2009 р. ВАТ «Біомедскло» в атмосферне повітря було викинуто 172,6 т, КП «Житомиртеплокомуненерго» – 345,3 т.

Найпоширеніші забруднюючі речовини від стаціонарних джерел забруднення – пил, сполуки сірки, сполуки азоту, оксид вуглецю, метан. Динаміку викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря у м. Житомир зображено на рис. 6.

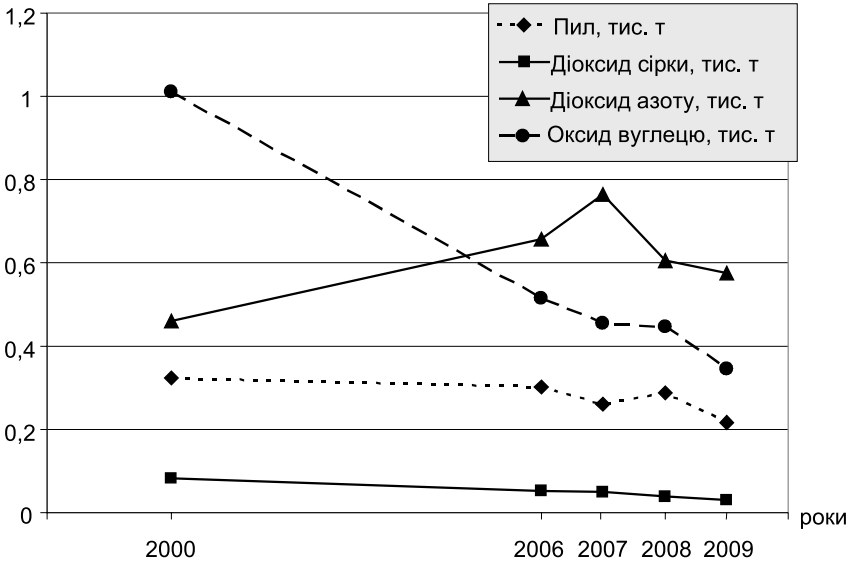

Рис. 6. Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря у м. Житомир за період 2000-2009 рр.

Найбільші обсяги викидів в розрахунку на одне підприємство здійснювались суб'єктами господарювання у сфері транспорту та зв'язку, видобувної промисловості, державного управління, виробництва та розподілення електроенергії, газу, пари та гарячої води.

На долю пересувних джерел забруднення припадає 78 % від загального обсягу забруднень атмосферного повітря. Викиди від автотранспорту у м. Житомир становлять найбільшу кількість по регіону – 20,3 тис. т, або 31 % від загального обсягу по області. У відпрацьованих газах автомобільних двигунів налічується біля 100 різних компонентів, більшість з яких є токсичними і зумовлюють канцерогенний ефект. Моніторинг забруднення атмосферного повітря, здійснюваний у м. Житомир в 2009 р., свідчить, що речовинами, якими найбільше забруднене повітря міста, є

діоксид азоту та бенз(а)пірен, максимальні разові середньорічні концентрації яких досягали відповідно 2,6 та 2,7 ГДК.

Зростання обсягів твердих виробничих та побутових відходів міста

У м. Житомир щорічно утворюються 390-400 тис. куб. м (106 тис. т) твердих побутових відходів. На підприємствах утворюється приблизно 1,1-1,5 тис. куб. м ТПВ на рік. Основними об'єктами утворення ТПВ у місті є житлові будинки та об'єкти невикористаної сфери.

Обсяг відходів, що накопичується на міському звалищі, постійно зростає. Якщо у 2001 р. площа міського звалища в м. Житомир складала 18,7 га, а обсяг накопичених ТПВ – 8 млн. т, то у 2007 р. звалище займало вже 20 га, а обсяг відходів на ньому складав 8,4 млн. т. (рис. 7).

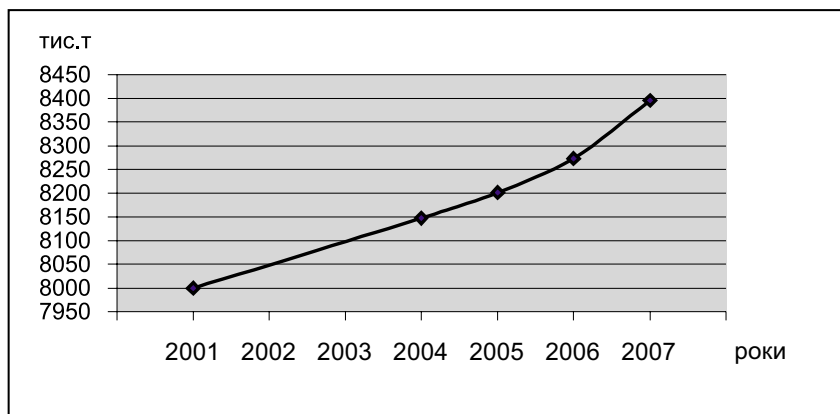

Рис. 7. Загальний обсяг твердих побутових відходів, захованих на міському звалищі, за період 2001-2007 рр.

Протягом останнього десятиріччя у Житомирі, як і в цілому в Україні, змінився морфологічний склад побутових відходів в основному за рахунок зростання у відходах кількості тари і упаковки (зокрема, пластикових пляшок), а також небезпечних компонентів (акумуляторів, ртутних ламп, електронного та електричного обладнання). Проте спеціальні натурні вимірювання фактичних обсягів накопичення ТПВ на об'єктах їх утворення та морфологічного складу побутових відходів у м. Житомир не проводились.

Відсутність безпеки харчування жителів міста

Існує постійна загроза споживання жителями міста екологічно небезпечної продукції. Така загроза виникає через існування можливості перевищення норма-

тивних показників за вмістом ГМО, нітратів, нітритів, важких металів, радіонуклідів та інших небезпечних сполук у продуктах харчування. У 2009 р. по м. Житомир було перевірено на вміст нітратів 239 зразків та на вміст нітритів 199 зразків. Перевищення нормативних показників по нітратах встановлено в 27 зразках (11,3%), по нітритах – 2 (1%). Кількість перевірок є неспівставною з обсягами продукції, яка споживається жителями міста.

У м. Житомир дослідження щодо екологічної безпеки продуктів харчування здійснює лабораторія Державного комітету споживчої стандартизації в Житомирській області (вміст ГМО), ветеринарна лабораторія Державної служби ветеринарного контролю в Житомирській області (вміст в м'ясо-молочній продукції важких металів: кадмію, ртуті, свинцю, олова, миш'яку, цинку, заліза), санітарно-епідеміологічна станція у м. Житомир (вміст важких металів, нітратів, нітритів, метатоксинів, радіонуклідів), відомчі лабораторії, що знаходяться на підприємствах-виробниках продуктів харчування. Кожна з зазначених структур здійснює контроль за екологічною безпекою продукції з різними цілями у відповідності до тих завдань і цілей, які покладено на них. Державний комітет споживчої стандартизації в Житомирській області, Державна служба ветеринарного контролю в Житомирській області, санітарно-епідеміологічна станція у м. Житомир не обмінюються інформацією щодо результатів своїх перевірок, не інформують про них жителів міста та не мають ніяких повноважень щодо підвищення безпеки харчування.

Деградація рекреаційних зон міста

У м. Житомир розташовано три великих рекреаційних зони, що використовуються жителями міста для відпочинку: парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення ім. Ю. Гагаріна (36 га), Гідропарк (110 га), Ботанічний сад (35,4 га). Крім цього, у якості рекреаційних зон використовуються такі об'єкти, як гідрологічні пам'ятки природи місцевого значення «Радонові джерела» (0,01 га), «Скеля Голова Чацького» (0,01 га), «Скеля чотири брати» (0,01 га) та приміські зони лісових насаджень, що належать Тригірському, Богунському, Левківському, Станішівському лісництвам. Проте у місті не дотримується норматив (11 кв. м) щодо площі зелених насаджень, які мають бути в розрахунку на одного жителя. До того ж, відбувається постійне погіршення середовища існування зелених угруповань за рахунок збільшення шкідливих викидів в атмосферне повітря пересувними та стаціонарними джерелами забруднення. Мають місце явища, пов'язані із знищенням та ушкодженням природних ландшафтів та рослинних угруповань, насамперед через відсутність фахового догляду та контролю за ними. Об'єкти рекреаційних зон нерівномірно розподілені по місту, що створює різні умови відпочинку та екологічної безпеки проживання для жителів міста.

4.3.3. Довгострокові цілі екологічного сектора

З метою подолання екологічних проблем м. Житомир та його передмість було визначено та розроблено п'ять довгострокових цілей. До кожної довгострокової цілі

запропоновано відповідні операційні цілі та заходи.

- ▶ 1. Підвищення якості питної води та рівня очищення комунальних і стічних вод до європейських стандартів
- ▶ 2. Мінімізація забруднення атмосферного повітря підприємствами та автотранспортом міста
- ▶ 3. Повне знешкодження твердих відходів міста
- ▶ 4. Створення умов для екологічно безпечного харчування населення міста
- ▶ 5. Відновлення, реконструкція та збільшення рекреаційних та природно-заповідних зон міста

4.3.4. Операційні цілі екологічного сектора

Довгострокова ціль 1. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ ТА РІВНЯ ОЧИЩЕННЯ КОМУНАЛЬНИХ І СТІЧНИХ ВОД ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Для досягнення цієї цілі пріоритетним вважатиметься створення економічних та організаційних умов для запровадження нанотехнологій у процесах очищення питної води та стічних вод, а також використання новітніх інформаційних технологій.

Операційні цілі та заходи

Операційна ціль: інформування населення щодо якості питної води та рівня очищення стічних вод. Надзвичайно важливим є систематичне інформування населення міста щодо якості питної води. Для цього слід визначити на конкурсній основі суб'єктів господарювання, що мають намір здійснювати аналіз якості питної води та інформувати жителів міста щодо результатів замірів, та запровадити для таких суб'єктів господарювання систему економічних та фінансових стимулів. Засобом масової інформації необхідно щотижня надавати інформацію щодо екологічного стану р. Тетерів, водосховища «Відсічне», підземних джерел, з яких здійснюється питний водозабір жителями міста. На сайті міської ради м. Житомир має бути введена рубрика, в якій висвітлюватимуться якісні характеристики питної води і стічних вод і наводитимуться коментарі фахівців.

Операційна ціль: постачання населенню питної води найвищої якості (1-го класу). Для досягнення цієї мети необхідно змінити технології очищення води та замінити мережі постачання води до споживачів, забезпечивши комунальні підприємства з водопостачання новітнім очисним обладнанням та інженерними елементами, що передбачають використання нанотехнологій. Має бути недопустимим забруднення водосховища та підземних горизонтів, що використовуються для постачання питної води населенню. Для цього необхідно здійснити технічні та технологічні заходи з очищення водосховища й запровадити адміністративні, правові й економічні заходи з метою припинення забруднення водосховища й підземних горизонтів.

Операційна ціль: підвищення рівня очищення комунальних та виробничих стічних вод. Планується посилення контролю за якістю очищення комунальних та виробничих стічних вод. Для цього передбачається встановлення цілодобового контролю за якістю очищення, розширення сфери відповідальності та повноважень для комунальних підприємств, що здійснюють контроль за якістю очищення, та запровадження системи економічних й фінансових стимулів та санкцій як для комунальних підприємств, що здійснюють контроль за якістю очищення комунальних та виробничих стічних вод, так і для підприємств, що здійснюють скиди виробничих стоків. Важливим етапом у досягненні зазначеної цілі є екологічне навчання керівників та працівників суб'єктів господарювання, що здійснюють скиди виробничих стоків.

Операційна ціль: зменшення обсягів скидів у поверхневій водні об'єкти виробничих та комунальних стічних вод. Досягнення цієї цілі є неможливим без припинення скидання підприємствами виробничих стічних вод. Це можна здійснити шляхом запровадження суб'єктами господарювання, що здійснюють скиди виробничих стоків, замкненого циклу водозабезпечення та застосування до цих суб'єктів системи економічних і фінансових стимулів. Для часткового зменшення обсягів скидів комунальних стічних вод необхідно запровадити використання очищених комунальних стічних вод для промислових потреб.

Операційна ціль: використання мулу від виробничих та комунальних стоків у сільському господарстві. Важливо знешкодити патогенну мікрофлору мулу шляхом встановлення устаткування для отримання біогазу. Для цього слід визначити на конкурсній основі суб'єктів господарювання, що матимуть намір здійснювати переробку мулу комунальних та виробничих стічних вод, запровадити до них систему економічних та фінансових стимулів. Проблема розміщення осадів, отриманих внаслідок бродіння комунальних та виробничих стоків, можна вирішити, використовуючи їх у якості органічного добрива під енергетичні культури. Визначення на конкурсній основі суб'єктів господарювання, що матимуть намір використовувати осад у якості органічного добрива під енергетичні культури, запровадження до таких суб'єктів господарювання системи економічних та фінансових стимулів й екологічне навчання їх керівників і працівників допоможе зменшити обсяги накопиченого мулу у біоствах, що розміщені в межах міста.

Довгострокова ціль 2. МІНІМІЗАЦІЯ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА АВТОТРАНСПОРТОМ МІСТА

Пріоритетними заходами, запропонованими для досягнення цієї довгострокової цілі, є популяризація досвіду використання новітніх систем очищення викидів у атмосферне повітря стаціонарними і пересувними джерелами забруднення та інформування населення щодо екологічних та економічних переваг альтернативних джерел енергії, зокрема біопалива для автотранспорту.

Операційні цілі та заходи

Операційна ціль: інформування населення щодо рівня забруднення атмосферного повітря міста та його передмість. Пропонується інформувати через ЗМІ та офіційний сайт міської ради населення м. Житомир та його передмість про шкідливість викидів, які здійснюються у атмосферне повітря підприємствами та автотранспортом міста. Також передбачається поширення інформації щодо технічних можливостей переобладнання автомобілів на альтернативні, екологічно безпечні види палива.

Операційна ціль: зниження рівня забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами до меж ГДК. Зазначену ціль можна досягти завдяки запровадженню низки заходів, пов'язаних із використанням сучасних технологій та обладнання з очистки викидів підприємств; переведенням котелень, які працюють на кам'яному вугіллі, на природний газ та біопаливо; забороною спалювання суб'єктами господарювання на відкритому повітрі в межах міста рослинних залишків, опалого листя, сміття та застосування до порушників адміністративних санкцій; організації на міському звалищі збору та використання звалищного газу, переробки накопичених відходів з поступовим закриттям і рекультивацією звалища.

Операційна ціль: зниження рівня забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами. Зниження рівня забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами стане можливим завдяки популяризації альтернативних видів палива для автомобільного транспорту, стимулювання різними способами його використання з одночасним посиленням контролю за рівнем забруднення атмосферного повітря. Розширення мережі електротранспорту, удосконалення системи транспортних потоків та дорожнього покриття також сприятиме досягненню поставленої мети.

Довгострокова ціль 3. ПОВНЕ ЗНЕШКОДЖЕННЯ ТВЕРДИХ ВІДХОДІВ МІСТА

Досягнення цієї цілі спрямовано на ліквідацію виробничих відходів, відходів невикористаної сфери, побутових відходів домогосподарств. Для її досягнення пріоритетне значення надаватиметься заходам, спрямованим на зменшення продукування твердих відходів населенням, організаціями, установами та підприємствами міста.

Операційні цілі та заходи

Операційна ціль: інформування населення щодо особливостей поводження з твердими відходами. Першочерговим заходом має стати інформування населення міста щодо особливостей поводження з твердими відходами шляхом екологічного навчання керівників та робітників підприємств, організацій, установ, членів домогосподарств. Організація навчання за цільовими групами сприятиме поінформованості жителів міста щодо роздільного збирання харчових, ресурсоцінних (папір, скло, пластик, метал, текстиль, гума) та небезпечних відходів й набуття навичок

щодо сортування відходів.

Операційна ціль: організація роздільного збирання відходів. Наступними заходами мають бути організація роздільного збирання відходів, зокрема збирання торговельними об'єктами відходів, що утворюються від товарів, які було продано даними торговельними об'єктами; створення пунктів збору, сортувальних центрів відходів; забезпечення всіх підприємств, організацій та установ, а також багатопверхових будинків міста спеціальними контейнерами для роздільного збору твердих відходів.

Операційна ціль: запровадження переробки твердих виробничих та побутових відходів. Реалізація цієї цілі відбуватиметься шляхом створення переробного комплексу з випуску кінцевої продукції (будівельних матеріалів, пластикової тари та контейнерів для збирання сміття, пластикових пакувальних матеріалів) та утилізації ресурсоцінних виробничих відходів на підприємствах, що їх продукують.

Операційна ціль: ліквідація несанкціонованих звалищ в межах міста та передмість. Передбачається створення підприємства, що буде спеціалізуватися на збиранні, сортуванні, перевезенні та частковій переробці відходів, що знаходяться у несанкціонованих звалищах в межах міста та передмість. До функцій підприємства буде віднесено також постійний контроль за екологічним станом закріплених територій передмість.

Довгострокова ціль 4. СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ МІСТА

Пріоритетними вважатимуться заходи, що забезпечуватимуть постійний моніторинг харчових продуктів та виробництво й реалізацію органічної сільськогосподарської продукції.

Операційні цілі та заходи

Операційна ціль: організація доступу населення міста до інформації щодо екологічної безпеки продуктів харчування. Необхідно забезпечити доступність для населення процедури визначення вмісту нітратів, нітритів, важких металів, радіонуклідів та інших небезпечних сполук у продуктах харчування, а для виробників харчової продукції – ГМО за допомогою створення недержавних спеціалізованих лабораторій з визначення вмісту ГМО, нітратів, нітритів, важких металів, радіонуклідів та запровадження системи економічних та фінансових стимулів для таких суб'єктів господарювання. Також слід запровадити систему екологічного менеджменту на підприємствах харчової промисловості та поширювати через ЗМІ позитивний досвід підприємств, на яких впроваджена така система. Залучення ЗМІ до інформування населення щодо результатів перевірки екологічної безпечності продуктів харчування та забезпечення участі громадськості у здійсненні моніторингу продуктів харчування також сприятиме досягненню цієї цілі.

Операційна ціль: екологічне навчання населення міста щодо безпеки харчування. Важливим заходом є організація екологічного навчання населення щодо

безпеки харчування, зокрема започаткування серії телепередач, присвячених цій проблемі, випуск спеціальних брошур та проспектів, розробка освітніх програм раціонального харчування та впровадження їх у навчальний процес, організація курсів з основ ведення органічного землеробства на дачних ділянках.

Операційна ціль: моніторинг якості харчових продуктів. Системного контролю за вмістом ГМО, нітратів, нітритів, важких металів, радіонуклідів та інших небезпечних сполук у продуктах харчування можна досягти завдяки запровадженню низки заходів, а саме: забезпечення сучасним високочутливим аналітичним обладнанням лабораторії санепідемстанції, Держкомітету споживчої стандартизації, Державної служби ветеринарного контролю для аналізу харчових продуктів на вміст ГМО, нітратів, нітритів, важких металів, радіонуклідів, інших небезпечних сполук; налагодження обміну інформацією між державними органами, що здійснюють контроль за безпекою продуктів харчування, та недержавними спеціалізованими лабораторіями.

Операційна ціль: створення умов для розвитку органічного сільського господарства. Певним внеском у вирішення проблеми безпеки харчування може бути відкриття магазинів органічної (екологічнобезпечної) продукції, організація замовлень, зокрема державних, у фермерів Житомирської області на виробництво органічної сільськогосподарської продукції, організаційна допомога у сертифікації сільськогосподарської продукції.

Довгострокова ціль 5. ВІДНОВЛЕННЯ, РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ І ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ЗОН МІСТА

Пріоритетними заходами у процесі досягнення цієї цілі вважатимуться ті, що будуть спрямовані на відтворення природно-історичних ландшафтів та збільшення площ природно-заповідних зон міста.

Операційні цілі та заходи

Операційна ціль: поліпшення середовища існування рослинних угрупуваль у місті. Досягнення цієї цілі найдоцільніше розпочинати із збагачення видового складу рослинних угрупуваль, забезпечення зменшення їх інтоксикації. Обов'язковим заходом має бути створення нових та розширення існуючих зелених зон навколо підприємств міста, що виконуватимуть санітарно-захисні функції.

Операційна ціль: збільшення площ рекреаційних та природно-заповідних зон міста до встановлених нормативів. Слід створити не менш 3 парків відпочинку в районі р. Кам'янка, поширити зелені зони в передмістях, зокрема за рахунок лісів, що прилягають до території міста. Здійсненню цих заходів має передувати проведення інвентаризації зелених насаджень в міському середовищі та створення лісопаркового господарства із спеціалізацією на фаховому догляді рослинних угрупуваль міста та передмість.

Операційна ціль: екологічне навчання жителів міста за цільовими групами щодо поведінки з рослинними угрупуваннями в міському середовищі. Важливою компонентою всіх заходів, спрямованих на досягнення цієї цілі, має стати розробка

навчальних програм та відкриття спеціальних курсів з формування природних ландшафтів; закріплення територій для бажаючих брати участь у міських акціях, присвячених формуванню природних ландшафтів міста; запровадження екологічних маршрутів по правому берегу р. Тетерів.

Операційна ціль: включення до буферних зон екологічної мережі України рекреаційних зон передмість Житомира. Досягнення цієї цілі є можливим за умови здійснення низки адміністративних та організаційних заходів відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.

5. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ МІСТА

Характерною рисою стратегічного планування розвитку міста є багатогранність та складність завдань щодо досягнення висунутих цілей. Проте гострота та невідкладність окремих проблем роблять необхідним задекларувати певні пріоритетні напрями мобілізації ресурсів та докласти управлінські зусилля щодо їх реалізації. Домінуючий характер цих напрямів діяльності визначається не тільки економічною, соціальною та екологічною доцільністю, але, значною мірою, й морально-етичними міркуваннями. Серед пріоритетів як таких не можна виділити головні або першочергові щодо виконання – усі вони мають надзвичайно вагоме для громади міста значення і вимагають одночасної реалізації. Вивчення громадської думки, здійснення системного аналізу стану окремих секторів життєдіяльності міської громади та визначення перспектив їх розвитку дають підстави вважати, що до стратегічних пріоритетів розвитку м. Житомир на період до 2020 р. належать:

- 1. Модернізація комунального господарства і забезпечення якісного водопостачання.
- 2. Створення нових робочих місць.
- 3. Підвищення інвестиційної привабливості міста, поліпшення його комфортності, естетичного вигляду та санітарного стану.
- 4. Створення умов для самореалізації молоді, її матеріальної забезпеченості та духовної досконалості, організація культурного дозвілля.
- 5. Забезпечення соціальних гарантій людям похилого віку, малозабезпеченим та тим, хто втратив працездатність.
- 6. Розвиток комунального транспорту, системи охорони здоров'я та закладів освіти.
- 7. Підвищення рівня екологічної безпеки проживання у місті.
- 8. Формування ефективної системи управління містом.

Визначення пріоритетів розвитку міста жодним чином не знижує необхідності й важливості реалізації інших довгострокових та операційних цілей, зазначених вище. Без одночасної та погодженої роботи за всіма стратегічними напрямками неможливо уникнути диспропорцій у розвитку й неефективного використання ресурсів. Також в процесі реалізації Стратегії пріоритети можуть зазнавати змін, зокрема, одні з них у результаті виконання або втрати актуальності можуть переставати бути пріоритетами, а інші навпаки – набувати статусу пріоритетів розвитку міста. Фіксація цього факту має відбуватися згідно передбаченого порядку коригування Стратегії.

6. МІЖСЕКТОРАЛЬНІ ПОГОДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

6.1. ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ СЕКТОРИ

Орієнтація на забезпечення економічного зростання позитивно вплине на матеріальний добробут населення міста, який поліпшуватиметься завдяки підвищенню рівня зайнятості населення й рівня заробітної плати, диверсифікації джерел доходів. Економічний розвиток міста, в свою чергу, сприятиме вирішенню соціальних проблем міської громади, формуванню якісного людського капіталу. Це відбуватиметься в інтересах як всього соціуму, так і кожної особистості, насамперед молоді, оскільки створюватимуться умови для її самореалізації та гармонійного розвитку.

Наявність умов для розвитку людського капіталу забезпечить визнання Житомира як сприятливого соціального середовища, внаслідок чого формуватиметься позитивний імідж міста. Це зумовить сприйняття Житомира як привабливого місця для організації і ведення бізнесу, вкладання інвестицій, ділового центру регіону. Стратегічне акцентування уваги на підвищенні добробуту та розвитку сфери соціальних послуг перетворить наше місто на комфортне місце проживання.

Узгодження соціальних та економічних цілей передбачає реалізацію таких заходів: проведення соціально орієнтованих конкурсів інвестиційно-інноваційних проектів; розробка економічних програм міста, які забезпечуватимуть створення нових робочих місць; посилення мотивації участі молоді в розвитку підприємництва міста шляхом надання організаційної та фінансової підтримки; розробка соціально-економічного проекту «Бренд міста Житомир – справа житомирян»; заохочення підприємців та інвесторів щодо їх участі у здійсненні соціальних проектів розвитку міста.

6.2. ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СЕКТОРИ

Узгодження довгострокових цілей економічного розвитку міста з екологічними обмеженнями має передбачати запровадження низки заходів, спрямованих на усунення існуючих та попередження можливих у майбутньому негативних щодо довкілля ефектів. До таких заходів слід віднести: створення реєстрів продукції, виробництва якої спричиняє найбільший вплив на довкілля міста; допущення до конкурсного відбору лише тих малих підприємств, що здійснили екологічну експертизу запропонованих інвестиційних та інноваційних проектів; постійну підтримку рубрики з екологічної тематики на спеціалізованому WEB-порталі щодо розвитку підприємництва в місті; запровадження системи заохочень для підприємців, що спеціалізуюватимуться на проведенні лабораторних та інших досліджень якості питної води, рівня забруднення комунальних та виробничих стічних вод, атмосферного повітря, поверхневих водних об'єктів, ґрунту, вмісту ГМО, нітратів, нітритів, важких металів, радіонуклідів й інших небезпечних речовин у продуктах харчування; запровадження системи заохочень для підприємців, що спеціалізуюватимуться на постачанні очис-

ного обладнання, устаткування для переробки та пресування пластикових виробів, контейнерів для відходів; запровадження системи заохочень для підприємців, що створюватимуть пункти роздільного збору та центри сортування відходів; запровадження системи заохочень для підприємців, що спеціалізуюватимуться на фаховому догляді рослинних угруповань міста; запровадження системи заохочень для підприємців, що відкриватимуть відділи або магазини органічної продукції; запровадження системи заохочень для сільськогосподарських підприємств, що використовуватимуть осаді стічних вод у якості органічного добрива під енергетичні культури; запровадження системи заохочень для підприємств міста, що перейдуть на замкнений цикл водопостачання та використовуватимуть очищені комунальні стоки для виробничих потреб; створення промислової зони нового типу передбачатиме обов'язкове насадження дерев визначених порід з метою створення санітарно-захисної зони; організаційну та адміністративну підтримку підприємствам і організаціям міста в екологічній сертифікації продукції, що виробляється підприємствами міста.

6.3. СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СЕКТОРИ

Досягнення цілей екологічного сектора сприятиме реалізації завдань соціального розвитку завдяки створенню умов для отримання комплексу екологічних благ (якісна питна вода, чисте повітря, збережене природне біорізноманіття, безпека харчових продуктів). За їх наявності формується позитивна екологічна оцінка території, призначеної для нормальної життєдіяльності населення. Проживання на такій території створює відчуття безпеки, що є необхідною умовою соціального розвитку. Прогрес соціальної складової сприяє мінімізації негативних впливів людини на навколишнє природне середовище шляхом обмеження викидів продуктів життєдіяльності та дбайливого використання ресурсів. Водночас це гарантує збереження природних благ для прийдешніх поколінь.

Узгодження екологічних та соціальних цілей передбачає, насамперед, низку заходів, спрямованих на формування екологічної свідомості жителів міста шляхом підвищення рівня їх поінформованості щодо екологічних проблем, а саме: розробку та включення до навчальних програм позашкільних освітніх закладів розділів, що містять валеологічні й екологічні знання та допомагають дітям відчутти зв'язок з природою; поширення екологічних знань серед різних соціальних груп населення; систематичне інформування населення щодо якості середовища їх життєдіяльності; заохочення жителів міста до участі у роздільному збиранні відходів, підтриманні ініціатив щодо створення нових рекреаційних зон міста, формуванні природних ландшафтів.

6.4. ТРАНСЕКТОРАЛЬНИЙ ВЗАЄМОВПЛИВ

Сталий розвиток міста в цілому є можливим лише за умов збалансованого досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей, що є ідеологією обраної стратегії. Тому будь-які програми і заходи, що спрямовуватимуться на реалізацію даної Стратегії, мають проходити фахову експертизу на предмет: а) економічної

доцільності та ефективності; б) відповідності соціальним інтересам громади міста; в) екологічної безпеки. Така міжсекторальна взаємодія має перетворитися на безкомпромісний механізм управління соціально-економічним розвитком міської громади.

Масштабна робота з боку органів місцевого самоврядування, виконавчої влади має спрямовуватися на роз'яснення широким верствам населення важливості системної взаємодії секторів. Зокрема, усі житомиряни мають усвідомити, що надання виключних преференцій, наприклад, економічному сектору може призвести до таких соціальних негараздів та екологічних наслідків, які зведуть нанівець будь-які економічні досягнення. Водночас без розвинутого і диверсифікованого економічного сектора досягти прогресу у соціальній та екологічних сферах неможливо.

Стратегія сталого (зрівноваженого) розвитку відповідає сучасним світовим підходам, рекомендованим Організацією об'єднаних націй. Їх використання у практичній діяльності є свідченням рівня розвитку демократії в окремих країнах та регіонах, рівня відповідальності їх влади і населення перед прийдешніми поколіннями. Це дає підставити вважати вибір типу стратегії для м. Житомир виправданим та перспективним.

7. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТРАТЕГІЇ

7.1. МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ

Після проведення фахової експертизи проекту Стратегії, його опублікування та широкого прилюдного обговорення (громадських слухань), внесення відповідних змін та доповнень, висловлених в процесі її обговорення, Стратегія розвитку міста на період до 2020 р. має бути схваленою та прийнятою до виконання міською радою – вищим органом місцевого самоврядування у м. Житомир. Після цього вона набуває статусу офіційного документу, а місцева влада бере на себе зобов'язання щодо її реалізації. Це означає, що усі ключові рішення міської ради, що стосуються окремих програм та заходів щодо розвитку міста, мають підпорядковуватися стратегічним пріоритетам розвитку міста, узгоджуватися з довгостроковими цілями окремих секторів та проходити міжсекторальні погодження.

Міська рада має створити постійну комісію із стратегічного розвитку м. Житомир, що є сучасною практикою багатьох європейських міст. Комісія виконує функцію постійно діючого моніторингу реалізації Стратегії, щоквартально звітує перед радою і виборцями про досягнення стратегічних пріоритетів та виконання (або невиконання) завдань стратегічного характеру. Щорічно комісія готує письмовий звіт, який розглядається радою та за допомогою засобів масової інформації доводиться до відома мешканців міста. Комісії делегується право експертизи проблемних ситуацій, пов'язаних з реалізацією Стратегії міста. Комісія також збирає, аналізує та пропонує міській раді пропозиції щодо коригування Стратегії.

7.2. ІНДИКАТОРИ ДОСЯГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ

Процедура проведення моніторингу включає вимірювання результативності стратегічного планування (досягнутого прогресу), для чого комісія із стратегічного розвитку використовує такі інструменти: а) базові секторальні індикатори; б) міжсекторальні індикатори прогресу; в) інтегральні індикатори якості життя; г) додаткові показники; д) додаткові якісні характеристики. Практикою проведення моніторингу має стати постійне порівняння розрахованих індикаторів та показників з відповідними оцінками загальнодержавного рівня й сусідніх обласних центрів.

БАЗОВІ СЕКТОРАЛЬНІ ІНДИКАТОРИ

● Індикатори рівня економічного розвитку

1. валовий регіональний продукт (з врахуванням паритету купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу населення. Визначається як відношення валового регіонального продукту до кількості наявного населення;
2. обсяг інвестицій в основний капітал у розрахунку на одну особу населення. Розраховується як відношення обсягу інвестицій за рахунок усіх джерел

фінансування до кількості населення, поділене на коефіцієнт здорожчання капітальних витрат;

3. частка населення з грошовими доходами, нижчими за величину прожиткового мінімуму, у загальній кількості населення;

4. сумарний обсяг роздрібної торгівлі, громадського харчування та платних послуг (з врахуванням купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу населення. Визначається як відношення суми обсягу роздрібного товарообороту і обсягу платних послуг до кількості населення, поділене на коефіцієнт рівня купівельної спроможності;

5. частка середньосписочної кількості працівників, зайнятих на малих підприємствах міста, у загальній кількості працівників, зайнятих на підприємствах та організаціях. Визначається як відношення зайнятих на малих підприємствах до кількості зайнятих в економіці.

● Індикатори рівня соціального розвитку

1. питома вага населення міста, що має набір базових зручностей (гаряче водопостачання, ванна або душ, домашній телефон);

2. очікувана тривалість життя населення – відображає число років, яке має прожити індивід, що дожив до певного віку;

3. стан здоров'я жителів міста;

4. показник грамотності – відображає частку населення, що має адекватний рівень функціональної грамотності;

5. питома вага населення, яка за самооцінкою відносить себе до бідного;

6. частка у загальній структурі сімей, що відносяться за розміром доходу до найбагатших та найбідніших груп;

7. кількість мешканців міста, рівень доходів яких перевищує середній по країні.

● Індикатори рівня екологічної безпеки

1. зростання обсягів постачання питної води 1 класу;

2. зростання відсотку нормативно очищених зворотних вод;

3. зменшення обсягів водоспоживання з р. Тетерів;

4. зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря;

5. зростання кількості суб'єктів господарювання, що виробляють та реалізують екологічно безпечні продукти харчування;

6. кількість підприємств міста, що встановили очисне обладнання та перейшли на замкнений цикл водозабезпечення;

7. кількість автомобільного транспорту, на якому встановлено очисні пристрої та який переведено на біопаливо;

8. кількість суб'єктів господарювання та домогосподарств, що роздільно збирають ресурсоцінні відходи;
9. кількість недержавних спеціалізованих лабораторій з визначення вмісту ГМО, нітратів, нітритів, важких металів радіонуклідів тощо;
10. кількість та площі рекреаційних та природно-заповідних зон у межах міста та передмість.

МІЖСЕКТОРАЛЬНІ ІНДИКАТОРИ ПРОГРЕСУ

● Економічний та соціальний сектори

1. рівень заробітної плати;
2. структура доходів та витрат сімейного бюджету.

● Економічний та екологічний сектори

1. кількість суб'єктів господарювання, що запровадили екологічний менеджмент;
2. кількість суб'єктів господарювання, що спеціалізуються на наданні екологічних послуг.

● Соціальний та екологічний сектори

1. кількість ЗМІ, що освітлюють екологічні проблеми;
2. кількість суспільно-виховних заходів, спрямованих на підвищення екологічної обізнаності жителів міста.

● Транссекторальні індикатори прогресу

1. зростання попиту на екологічно безпечні продукти харчування та товари;
2. зростання попиту на екологічні послуги.

● Інтегральні індикатори якості життя

1. індекс фізичної якості життя PQLI – відображає рівень задоволення основних потреб людини. Розраховується як середнє арифметичне трьох показників, виміряних за 100-бальною шкалою: відсоток смертності серед новонароджених, їх очікувана тривалість життя, відсоток грамотності дорослого населення;

2. індекс фізичної якості життя PSLI – відображає рівень задоволення основних потреб людини з урахуванням якості харчування. Розраховується аналогічно PQLI, але замість відсотка грамотного дорослого населення враховує споживання продуктів харчування (протеїнів та кілокалорій на душу населення на добу);

3. індикатор вільного часу та дозвілля – відображає середній об'єм вільного

часу на дозвілля. Визначається як різниця між розміром доби та часом, витраченим на роботу, сон, їжу, догляд за дітьми тощо.

За необхідності в процесі здійснення моніторингу можуть застосовуватися додаткові показники, а також якісні характеристики. До таких характеристик, наприклад, для екологічного сектора, можуть належати рівень екологічної поінформованості та свідомості населення, покращення екологічного стану природних об'єктів, обсяги споживання жителями міста екологічно безпечних продуктів харчування та питної води найвищої якості.

7.3. ПОРЯДОК КОРИГУВАННЯ СТРАТЕГІЇ

В процесі реалізації Стратегії може виникнути необхідність внесення до неї відповідних коректив. Механізм коригування Стратегії включає уповноваження щодо ініціювання корекції Стратегії, порядок фіксації та оцінки відхилень, розробки і внесення змін і доповнень, їх легітимізацію. В процесі моніторингу реалізації Стратегії постійна комісія міської ради фіксує відхилення, збирає пропозиції та оцінки, які надходять від підприємств та установ міста, громадських організацій, окремих громадян.

На підставі поданих пропозицій, їх вивчення та оцінки комісія здійснює відповідне обґрунтування та формулює остаточну редакцію змін та доповнень до Стратегії. Ці матеріали виносять на розгляд сесії міської ради, яка ухвалює рішення про внесення відповідних коректив. Процес коригування Стратегії відбуватиметься під контролем з боку громади міста за участю засобів масової інформації, громадських організацій, інших демократичних інституцій системи місцевого самоврядування.

© Житомирський міський благодійний фонд Михайла Заславського
© Автори проекту
Житомир, 2010 р.